

زنجیره بلاوگراوهکانی
کۆمهلهی پهستارانی کوردستان
ژماره (1) 2007

بهندی په کهمی کیتییی بنه ماکانی په رستاری

کاری په رستاری میژووویی و سه رده م

Historical and Contemporary Nursing Practice

منتدی اقرأ الثقافی
www.iqra.ahlamontada.com

وه رگپان: جه مدیه میرخان پیرانی
ماستر له زانستی په رستاری

نووسینی: کۆزیر و نیرب

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

پدای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (منتدی اقرا النفاقی)

بۆدابهزاندنێ جۆرهها کتیب: سهردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النِّقَافِي)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)

زنجیره بلاکراوه‌کاتی
کۆمه‌له‌ی په‌رستارانی کوردستان
ژماره (۱)

به‌ندی به‌که‌می کتییی بنه‌ماکانی په‌رستاری
First Chapter of Fundamental of Nursing

کاری په‌رستاری میژووویجی و سه‌ردهم

Historical and Contemporary Nursing Practice

وه‌رگیژان و ئاماده کردن

همدییه میرخان ئه‌حمده پیرانی

ماسته‌ر له زانستی په‌رستاری

چاپی به‌که‌م

کوردستان — هه‌ولێر ۲۰۰۷

به ناوی خواي گه وره و ميهره بان

کاري پرستاري ميژوويجي و سهردهم
Historical and Contemporary Nursing Practice

وهرگيران له کتبي: بنه ماکانی پرستاری (Fundamental of Nursing)

نووسینی: کوزير و نيرب - ۲۰۰۷

وهرگير: حه مدیه ميرخان پيرانی

کومپيوتهر: وهرگير

چاپ: چاپخانه ی مناره - هه ولير

سالی چاپ: ۲۰۰۷

تيراژ: ۵۰۰ دانه

نرخ: (۲۵۰۰) دينار

چاپ/ چاپی يه کهم

به رتوه به رایتهی گشتی کتبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی (۱۰۲۶) سالی ۲۰۰۷ پيندراوه .

لاپەرە	ناوەرۆك
۵	پېشەكى وەرگىز
۷	كارى پەرستارى مېژووىى و سەردەم
۷	- تېروانىنى مېژووىى
۳۰	- كارى پەرستارى سەردەم
۴۱	- رۆل و ئەرکه كانى پەرستار
۴۹	- تايبەتمەندى پېشە
۵۴	- كۆمەلسازى لە پەرستارى
۵۹	- فاكتەرە كارىگەرە كانى كارى پەرستارى سەردەم
۷۲	- رىكخراوہ كانى پەرستارى

پيشه‌كى وەرگىر

له ولاتانى پيشكه‌وتوو و تەنانەت ولاتانى دەورو بەرى ئىراق پيشەى پەرستارى له سيستەمى تەندروستى جىگايەكى گرنىگ و بەرچاوى ھەيە و پەرستاران زياتر جەخت دەكەن له سەر ئەرك و رۆلى خۇيان. بەداخەو پيشەى پەرستارى له كوردستان و بە گشتى له ئىراق له ئاستى جيهانى دووا كەوتوو. بە تىروانىنى من سيستەمى تەندروستى له كوردستان ريگا خۆشكەر نەبوو ەو ئەو ەى كە پەرستاران ھەست بە لىپرس و پەتى گرنىگى خۇيان بکەن بەرامبەر بە تەندروستى كۆمەلگا و نەيانتوانيوە رۆلى خۇيان ببينن. ئەمە وای كردوو كە پەرستارانيش بە داخەو قەبول بکەن كە رۆلىكى گرنىگان نيە له چاودىرى بوارەكانى تەندروستى و خۇيان بە شنىكى كەم بزائن. ئەمەش بوو تە ھوى دووا كەوتوو پيشەى پەرستارى، لىپەخ پى نەدانى ئەندامانى تيمى تەندروستى بە پەرستار، ون بوونى مانە پەتى پەرستارانى چالاک و نەبوونى ريزلینانى پيوست و شايستەى كەسايەتى پەرستار له لايەن كۆمەلگا دا. بە ھەرحال خالى دەستپىك بۇ گۆرپنى ئەم بارودوخە خودى پەرستارانن. وەك پەندىكى پيشينان دەليت: ھەر كاتىك كە ماسى له ئاو بگيريت، تازەيە.

پەرستارانى خۇشەويست دەبى خۇيان ھەول بىدەن و ماندوو بىكەن بۇ ناساندنى خۇيان، دياركردنى جىنگاي گىرنگيان لە تىمى تەندروستى و بەرز كردنى ئاستى چاودىرى پەرستارى لە كوردستان. بەرزكردنى ئاستى زانىارى و زانستى. بەكەمىن و پىويست ترين ھەنگاوه بۇ كارىگەر بوونى ھەولەكانيان. كۆمەلەى پەرستارانى كوردستان بۇ ئەم مەبەستە گىرنگە دامەزراوه.

ئەم كىتەبە مېژوو و بەسەرھاتى پىشەى پەرستارى روون دەكاتەوه و رول و جىنگاي پەرستارى لە رابردوو و ئىستا بە خويئەران دەناسىنىت. ھىوادارم ئەم پەرتووگە زانىارى خەلك دەربارەى پىشەى پەرستارى زىاد بىكات بە شىوئەبەكە كە بتوانن جىنگاي گىرنگى پەرستار و پىشەى پەرستارى لە ناو تىمى تەندروستى وەسەف بىكەن. ھەروەھا خويئەرانى پەرستارىش شانازى بە پىشەى خۇيان بىكەن.

بە ھىواى سەرکەوتن بۇ ھەموو پەرستارانى كوردستان.

دەمەبە مېرخان پىرانجى

۲۰۰۷

کاری پەرستاری میژوویی و سەردەم

پەرستاری ئەمڕۆ زۆر جیاوازه له پەرستاری سالفانی پیشوو و پیندەچیت له سەدەى بیستەم دا گۆرانکاری زیاتر بەسەردا بیت. بۆ ئەوەى بگەین بە پەرستارییەکی گشتگیر و له هەمان کاتدا خۆ ئامادەکردن بۆ داھاتوو نەك تەنیا دەبیت له میژوو و بەسەرھاتی پیشەى پەرستاری تیگیەین بەلکو دەبیت له پەرستاری شێستاش تیگیەین و لەو فاکتەرە کۆمەڵایەتیانە کە کاریگەرن له سەر پەرستارییدا بیکۆڵیتەوه.

تێڕوانینی میژوویی

پینویستییەکان و کاریگەریەکانی کۆمەڵایەتی گۆرانکارییەکی کارتیکەریان بە سەر پەرستاری هیناوه. تەماشاکردنی دەستیپێکی پەرستاری ئەوه ئاشکرا دەکات کە له هەول و تێیکۆشانی بەردەوام بووه بۆ یوون بە پیشە و گەشتن بە سەربەختویی له سالفاتی راپردوویدا. ئەتجامی گەران بە دووای میژووی پەرستارییدا بووھتە هۆی گەشەکردنی چاپەمەتی و بڵاوکراوەی زۆر سەبارەت بە پەرستاری. شەم بڵاوکراوانە تەنیا شەم بووئاوانە روون دەکاتەوه کە کاریگەریان

ھەبووھ لە سەرکاری پەرستاری. ئەم بابەتانه وەك رۆك و باروودوخی ئاقرەتان، بەھاكانی ئایینی مەسیحی، شەر، یوچوونەكاتی كۆمەلایەتی، تێرواتیستی دووربینانە ی پەرستارە پیشروەكەن كاریگەریان ھەبووھ لەسەر کاری پەرستاری لە رابردوودا. زۆر لەم فاكتەرانه ئیستاش كاریگەرییەك مائوھتەوھ.

رۆلی ئاقرەتان

بەپێ داب و تەریقی كۆن، رۆلی ھاوسەریتی، دایگیەتی و كچایەتی و خوشكایەتی ئاقرەت ھەمیشە بریتی بووھ لە چاودییری كردن و بەخیو كردنی ئەندامەكانی خیزان. ھەر لە سەرھتای میژووودا ئاقرەتان ئەركی چاودییری كردن و بەخیو كردنی شیرخۆرەكەن و مندالنیان لە ئەستونا بووھ. بەم شیوھە دەتوانین بلیین رەگ و ریشە ی پەرستاری لە مائوھە. ھەر وەھا، ئەو ئاقرەتانە ی كە خزمەتكار بوون، داویان لێكراوھ بۆ چاودییری كردنی نەخۆش لە مائاندا. بە گشتی، ئەو چاودییریانە بریتی بوون لە چاودییری جەستەیی و دانینكردنی ئاسوودەیی. بەم شیوھە رۆلی مەرفانە ی چاودییری كردن و بەخیو كردن و ئاسوودە كردن و پاراستن و یارمەتیدان تا ھەتایە بۆ كاری پەرستاری پینووست كراوھ.

ئایین

ھەر وەھا ئایین رۆلی گەشەكردنی پەرستاری. ھەرچەندە زۆربە ی ئایینەكاتی دنیا ھاتی چاکی دەدەن، ئەو بەھایە ی ئایینی مەسیحیەت

كە نىمىتتە: " دراوسىنى خۇتۇن ۋەك خۇتۇن خۇش بويىت" ۋ چىپروڭكى "سامرى
 چاك" ى مەسىھى، كلارىگەرى ھەبوودە لە سەر گەشەگىردىنى پەرىستارى لە
 رۇژئاۋا دا. لەسەدەى سىيەم ۋ چوارەمدا ھەندىك ئاقىرەتلى زەنگىنىنى ئىمپىراتورى
 رۇم، ۋەك "قلىبول" بوودە بە مەسىھى ۋ سەرۋەت ۋ ساملىنى خۇى بۇ دروست
 كىردىنى خانوو بۇ چاۋدىرى كىردىن ۋ چاك بوونەۋە (ۋەك نەخۇشخانە) تەرخان
 كرد بۇ خەلكى ھەزار ۋ نەخۇش ۋ ئەۋكەسانەى كە بى خانوو ۋ مال بوون. لە
 گەل ئەۋەشدا تەنيا ئافىرەتان پىشكەشكارى خىزمەتى پەرىستارى نەبوون. بەلكو
 شاسوارانى جەنگى ئلىينى ۋەك "سانت جۇنى ئۆرشەلىم" (كەبە شاسۋارى
 نەخۇشخانەدار ناۋدارە)، "توتونىك" ۋ "سانت بەلازاروس" كە براى
 يەكتىبوون لە ناۋ لەشكرىدا چاۋدىرى نەخۇش ۋ سەربازە برىندارەكانىيان دەكرد.
 ئەمانە ھەرۋەھا نەخۇشخانەيان دروست كىرد ۋ بۇ رىكخستىن ۋ بەرپۈبەردىنى
 نەخۇشخانەكان لە ئەۋروپا پىۋەرىيان دانادا شاسۋارەكانى "سانت لازراوس"
 (ۋىنەى ۱) خۇيان بەخت كىرد بۇ چاۋدىرى كىردى ئەۋ خەلكانەى كە
 نەخۇشى گەرى (Leprosy)، سىفلىس ۋ نەخۇشپەكانى درىژخايەنى پىستىيان
 ھەبوو. گروپى يارىدەدەرانى قەشەكان كە بە رەچەلەك لە ئىمپىراتورى رۇم
 بوون لە سەدەى سىيەم ۋ چوارەمدا، لە سەدەكانى ناۋدراست بەدەستى كليساى
 رۇژئاۋا سەركوت كران، ئەم گروپە خىزمەتى پەرىستارىيان ئەنجام دەدا. ئەمانە
 جارىكى تر لە سالى ۱۸۳۶ دا كاتىك دەستىيان بەكارەكانى خۇيان كىرد كە

“تیودور فلیندر” نووباره رینکخراوی یاریده‌دمرکاتی قه‌شه‌کانیان دامه‌زrand و نه‌خوشخانه‌یه‌کی بچوک و قوتابخانه‌یه‌کی بو راهیتان له “کازرور” ی ئەلمانیا کرده‌وه. فلورانس تایتینگل راهیتاتی په‌رستاری خوی له‌م قوتابخانه‌یه ئەنجامدا‌وه.

له سه‌ره‌تادا به‌هاکاتی تالییتی وه‌ک خۆته‌هویستی (گۆی ته‌دان به‌سه‌وود و ئاسووده‌یی خۆ)، کاری مه‌عته‌وی و خۆته‌رخان کردن بو‌ئهرک و کاری قورس- له کاری په‌رستاری‌یدا ژانک بیوون. ریشیاری شه‌م په‌رستاران‌ه که بییر و بناوهرپیان نیم به‌ها تاییینیانه هه‌یه‌وو وای کرد که له رووی ییاداشتی مادی بیچه‌وسیتریین. هه‌ندیك جار په‌رستاران ده‌یانگوت که شه‌وه شتیکی گوتجانو تیه تیه‌مه چاوه‌ریی شتی مادی بکه‌هین له‌م خۆته‌رخان کردنه.

وینه‌ی ۱: شاره‌کلنی “سانت لازاروس” خۆیان به‌خت کیزد بو چاوه‌ریی کردنی ئەو خه‌لکانه‌ی که نه‌خۆشی گه‌ری، سیفلیس و نه‌خۆشیه‌کلنی بو‌په‌رخه‌یه‌نی بیستیان هه‌یه‌وو. له سه‌ده‌تای زایینه‌وه تلگو ناوچه‌ی استی سه‌ده‌ی (۱۳) گه‌ری نه‌خۆشیه‌کلنی بی چاوه‌ریی بوو.

شەپ

بەدرىژايى مېژوو، لە شەرەكاندا پەرستارىتى خۆى سەپاندوو. لە كاتى شەپرى كرېمن (Crimean) دا لە سالانى ۱۸۵۴-۱۸۵۶، كەم وكورتى لە چاودىرى كردن لە سەربازەكان، بوو ھۆى نارەزاي دەپرىن لە بەرىتاناي گەورە. رۆلى فلورانس ناپتىنگل لە خستەرووى ئەم گرتە بەرز و ديارە. ئەم خاتوونە داوا لە "سىدىنى ھېرىپىرت" بەرىسى بەشى شەپرى بەرىتانى كرد كە كۆمەلەك پەرستارى ئافردت بەىتت بۆ ئەنجامدانى كارى چاودىرى لە نەخۆشەكان و برىنداران لە كرېمن. ناپتىنگل و پەرستارەكانى، بە داكۆكى كردن لە پاك و خاوپنى ۋەك دەست شوشتن و شوشتنى جل و بەرگ بەرىك و پىكى گۇرانكارىان بەسەر نەخۆشخانەى لەشكەرىدا ھىنا. ناپتىنگل ناوبانگى دەركرد بەئەنجامدانى موعجىزە، بۆ نموونە لەنەخۆشخانەى "باراك" لە توركيا رىژەى مردن لە ۴۲٪ بوو بە ۲٪.

لە كاتى شەپرى ناوخۆىى ئەمرىكا (۱۸۶۱-۱۸۶۵)دا، چەندىن پەرستار بە ديار كەوتن كە بە شىوہىەكى سەرنج راکىش بەشدارىان لەم شەرە ناوخۆىەدا كرد. "سۆجۇرنر تراس" و "ھەرىت تۆبەن" (۱۹۲۲) چاودىرى ئەو كۆيلانەيان دەكرد كە بۆ باكوور ھەلتىبوون و لە ژىر زەوى و لە تونىلەكانى شەمەندەفەر ژيانىان بەسەر دەبرد، ھەرۋەھا ئاسوودەىيان بۆ ئەوانە دەستەبەر دەكرد. دايكە "بىكرىك" و "كلارا بارتون" لە ناو مەيدانى شەپدا دەگەرپان بۆ چاودىرى

سەربازە بریندار و مردووەکان، ھەرودھا "والت ویتھمن و لوئیزا مای ئەلکوت" ئەو پەرستارنە بوون کە خۆبەخشانە چاودێری سەربازە بریندارەکانیان دەکرد لە نەخۆشخانەکانی لەشکری. ریبەریکی تری ئافرەت کە چاودێری پەرستاری ئەنجام داوہ لەکاتی شەردا "دوروتا دیکس " بوو، ئەم خانمە بەرپرسیاریتی یەکییتی پەرستارانى ئافرەتی لە ئەستۆ گرت بۆ وەرگرتنی پەرستارانى نوێ و سەریەرشتی کردنی ھەموو ئەوانەى کە لە نەخۆشخانەکانی لەشکری دا کاریان دەکرد.

وینەى ۲: "سۆجۆرنر تراس" (۱۷۹۷-۱۸۸۳)، داكۆكیکاری نەهیشتنی کۆیلایهتی رەشیستان، ئامۆژگار و داواکەری مافەکانی ئافرەت، بۆ ماوەی زیادتر لە چوار ساڵ پەرستار بوو لە شەری ناوخبی ئەمریکا و وەك پەرستار و راویژکارینك کاری کرد بۆ کۆمەڵەى ئاسوودەیی "فڕیدمەنز" پاش شەرد.

له گەل ھەلگىرسانى شەرى يەكەمى جىھانى لە ئەمىرىكا و بەرىتانيا و فرەنسا، ئافرىتان بە پەلە خۇيان بۇ خزمەتگوزارى پەرىستارى بەخشىرد. ئەم پەرىستارانە لەو بارودۇخە ناخۇش و سەختەدا زۆر خۇراگىربوون وە بەشپوئەيەك بىرىندارانىان چارەسەر دەکرد كە پىشتەر نەكرايوو. لە قەبرىستانى مىللى "ئارلىنگتون" پەيكەرىك دانراوہ كە "بە رۇحى پەرىستارى" ناسراوہ (وینەى ۵)، ئەمە وەك رىزلىنانىك بوو بۇ ئەو پەرىستارانەى كە لە لەشكرى ئەمىرىكادا لە ماوہى شەرى جىھانى يەكەمدا خزمەتبان كُرد. زۆربەيان لە كەرتى ۲۱ نىژراون كە بە كەرتى پەرىستاران ناودارە. پىشكەوتن لە بوارى چاودىزى تەندورستى لەكاتى شەرى جىھانى يەكەم روويدا بەتايبەتى لە بارى نەشتەرگەرىدا . بۇ نمونە لە بەكارهينانى ماددەى بىئەوشكەر، كۆنترۆلى ھەوكردن (Infection)، جۆرى خۇيىن و ئەندامى دەستكرد دا.

وینەى ۳: "ھەرىت تۆمەن" (۱۸۲۰-۱۹۱۳) بە مشكى خەلكى خۇى ناسراوہ چونكە لە تونىلەكانى شەمەندەفەردا كارى دەکرد. لە كاتى شەرى ناوخۇيى (۱۸۶۱-۱۸۶۵) پەرىستارى رەشپىستە نەخۇش و بىرىندارەكانى دەکرد.

له شەرى جيهانى دووهدا كەمى چاودىر وەك مۆتەكەيەك خۇى دەرخىست. بۇ چارەسەرى ئەم گىرفتە گرووپى پەرىستارى ئەفسەرى دامەزرا. ھەرچەندە لەو كاتەدا يارىدەدەرانى كارى تەندروستى زىادتر ديار و بەرچاوبوون. ھەركەسيك كە كارى چاودىرى لە دەستى دەھات بەم كارە ھەلدەستا بە رىنمايى و سەرىەشتى باشتىن پەرىستاران. لەوكاتەدا پىشكەكان ھەولياندا بۇ دابىن كردنى نەخۇشخانە بۇ خەواندىنى نەخۇشەكان .

وينەى ۴: "دوروتا دىكس" (۱۸۰۲-۱۸۸۷) بەرپەسىارى يەكيتى پەرىستارانى ئافەت لە شەرى ناوخويىدا.

لە كاتى شەرى قىتنام ، نزيكەى ۹۰% لە ۱۱۰۰۰ ئافەتى لەشكرى ئەمريكا كە لە قىتنام جىگىرىبوون پەرىستاربوون . زۆرەيان خۇبەخشانە چوون بۇ قىتنام پاش دەرچونيان لە قوتابخانەى پەرىستارى. بەم كارەيان بوونە گەنجترىن

A

C

وینہی ۵ : A- کہرتی ۲۱ له قہرستانی میلی "نارلینگٹون" ریژنٹان لهو په رستارانهی که له له شگری شمیریکادا له شہری جیہانی په کهم خزمه تیان کرد. B- په بیکه ری روچی په رستاری له کہرتی ۲۱. C- نوسراوی سر په بیکه رده که.

گروپی ستافی پزشکی له شهرى فیتنام دا (دهسته یادگارى ئافرهتانی فیتنام).
 نزيك یادگارى كۆنه سهربازهكانى فیتنام پهيكهرى یادگارى ئافرهتانی فیتنام
 (وينه ۶) دروست كراوه. ئەم پهيكهره بۇ شانازى كردن بهو خيزانانهى كه
 خوڤشهويستهكانى خوڤيان له كاتى شهر له دهست دابوو و ههروهها بۇ ئەو
 ئافرهتانه دروست كراوه كه خزمهتيان كرد بۇ ئەودى بزانریت كه ئەو ئافرهتانه
 ئاسوودهى و ههسانهوه و چاودىريان پيشكهشى بريندارهكان كردوو و
 بهسۆزىكى ئينسانى دهستيان به سهرى ئەوكهسانهى كه ئازاريان ههبووه و
 ئەوانهى كه دهمردن كيشاوه.

وينه ۶: یادگارى ئافرهتانی فیتنام. چوار پهيكهر بریتين له پهستارىك كه سهرقانى برینی
 سینگی سهربازىكه، ئەودى تر تهماشای هیلېكۆپتەر دهكات بۇ يارمهتى و ئافرهتینكى تر (له
 پشتهوه) به خهبارى دانېشتوووه.

بۆچوونەكانى كۆمەلگا

بۆچوونەكانى كۆمەلگا سەبارەت بە پەرستاران و پەرستارى كاريگەرلەرنىڭ زۆر گىرەنلىكى ھەببۇلە سەل پىشەل پەرستارى. پىش نىۋەل سالانى ۱۸۰۰، پەرستارى بىل رىكخستن و فىزىكردن بۇلە و كاريكى كۆمەلەتەل نەبۇلە . ئەو بۆچوونەل كە ئەۋكەتە زال بۇلە ئەۋە بۇلە كە جىگەل ئافرەتان لە مالدەلە و شايانى ئەۋە نىن كە خاۋەن پىشە بن . رۇلى ئافرەتانى چىنەكانى ناۋەندى كۆمەلگا تەنلا ھاسەرىتەل و دايكەتەل بۇلە و ئەگەر ئارەزۋىل خۇندنىان ھەببەل تەنلا دەبۇلە بەمەبەستەل بۇلە بە ھاسەرىكى باشتر و دايكىكى بەرپرسارىتر بۇلە . ئەو پەرستارانەل كە لەۋ كەتەدا لە نەخۇشخانەكان كاريان دەكرد لە رۋىل خۇندەۋارىبەۋە زۆر لاۋاز بۇلە. تەننەت ھەندىكىان تاۋانبار بۇلە و لە بەندىخانەدا بەندكرا بۇلە، بەلەم بۇ كارى پەرستارى بە كار دەھىنران. نۇسبەكانى " چالز دىكنز " بۆچوونەكانى كۆمەلگا سەبارەت بە پەرستارى لەۋ كەتەدا ديار خستۇۋە . لە پەرتۇكەكەلدا ، "مارتىن چۇزلۇيت " (۱۸۹۶) دىكنز دىدى كۆمەلگا سەبارەت بە پەرستارى ۋەك " سارى گامپ " پىشان دەدات (۷ ۋىنەل ۷) ، ئەۋ كەسە چاۋدىرى لەنەخۇشەكان دەكرد بەلەم بە پىشت گۋىل خستنىان، دزى كردن لىيان و ئازاردانى لەشيان. ئەم ۋەسەفە ئەدەببەل كاريگەرلەرنىڭ زۆرى ھەبۇلە كە بۆچوونىكى نىگاتىقنە لەسەر پەرستارى دروست بىت .

به پیچەوانەوه ، ئەندیشهی خەمخۆری و لیبوردەیی سەبارەت بە پەرستاران
 لە سالانی دوای سەدهی نۆزدههەمدا هاتەکایەوه. ئەویش لەئەنجامی کاری
 "فلۆرانس نایتینگل" بوو لە شەری " کریمن " دا . پاش ئەوهی که " نایتینگل"
 ریز و سەنگینی بو پیشەیی پەرستاری هینایە کایەوه، پەرستاران بە کەسانیکی
 خاوەن رەوشت و رەفتاری بەرز ، دلۆشان و بەسۆز، ئیماندار، لیبورده و
 خۆبەخشکەر و خۆبەختکەر هاتنە بەرچاو.

وینەیی ۷: سایی گامپ ، وەسفیك له پەرتووکی دیکنز بە ناوی مارتین چۆزلوویت ،
 پێشاندهری بوچوونی نینگاتیفانە لە پەرستاران لە سەرتای سالانی ۱۸۰۰.

تیروانینیکی تر که لە سەرەتای سەدهی نۆزدههەم سەری هەلدا، بینینی دکتور
 " هاید مایدن " بوو که رۆلی کاریگەری هەبوو لە سەر دروست بوونی
 پەرستاران و هاوکاری کردنیان لە لایەن خەلک و پیشەکانی تری تەندروستی.

ئەم بۇچوونە كاتىك خرايە روو كە ئافرەتان ، ھېشتا لە پىناو مافى دەنگدان ھەولېيان دەدا ، پىكھاتەى خىزان پياوسالارانە بوو و ئەوكاتەى كە پىشەى پزىشكى باس لە بەكار ھىنانى زانىارى زانستى دەکرد ، لەوكاتەدا تەنيا پياو لەمەيدان بوو . لەوكاتەوہ چەندىن بۇچوون سەبارەت بە پەرستارى دروست بوو . وەسفى قارەمانىتى پەرستارانى ئازا و چاۋنەترس لە شەرى دووھى جىھانى و بەشداريان لە ھەولدان دژى نەخۇشى ئىفلجى مندالان بەتايبەت دەرکەوت كە ئەمە دەرئەنجامى كارى پەرستارىكى ئوسترالىايى بە ناوى " ئەليزابىت كىنىيى " بوو . بىنېنەكانى دىكە لە سالانى دواى ۱۹۰۰ سەبارەت بە پەرستار برىتى بوون نە : كەسىكى خۇشەويست ، شوپىنگرەوہى دايك ، دايكى بە ھىز و شارەزاي جەستە .

لە ماوہى سالانى رابردوودا پىشەى پەرستارى بووہ ھۆى گۇرانى دىدى خەلك بۇ پەرستار . لە سەرەتاي سالانى ۱۹۹۰دا ، سى ئەنجومەنى پەرستارى (كۆمەلەى ئەمريكايى كۆليژەكانى پەرستارى ، كۆمەلەى پەرستارانى ئەمريكايى ، رىكخراوى ئەمريكايى ھەلسورپنەرانى پەرستاران و يەكىتى نەتەوہى پەرستاران) دەستيان كرد بە ھەولېكى نەتەوہى (بە ناوى پەرستارانى ئەمريكا) بۇ پىشخستنى تىروانىنى خەلك سەبارەت بە پەرستارى . لەم دوايىدە " جۇنسون " و كۆمپانىاي جۇنسون ۲۰ مىليون دۇلارى تەرخان كرد لە سالى ۲۰۰۲ بۇ بەگەرختنى "كار بۇ ئايندەى پەرستاران" بە

مەبەستى پېش بردنى پەرستارى وەك پېشەيەكى بژاردەدى پۈزەتقانە. ھەردەھا قوتابخانەكانى پەرستارى و نەخۇشخانەكان ھەوك دەدەن بۇ وەرگرتنى پەرستارى پياو.

رېبەرانى پەرستارى

“فلورانس نایتینگل”، “كلارا بارتون”، “ليليەن والد”، “لاوبينا دوک”، “مارگات سانگر” و “مارى برىكينريچ” ئەو رېبەرانەن كە بەشداريەكى بەرچاويان ھەبوو لە ميژووى پەرستارى و ميژووى ئافرەتاندا. ھەموو ئەم ئافرەتانە لە رووى سياسىيەو پېشەنگ وپنشىروى زانا و زيرەك بوون و شارەزايى ئەوان رۇلى ھەبوو لە كاريگەر بوون و رېبەرايەتى كەردنى خەلكانى تر و لە بەديھيئاننى گۇرپانكارى، و تا ئىستاش وەك مۇدېل وسەرمەشق ماوون بۇ چالاكىيە سياسىيەكانى پەرستارى. “فېرجىنيا ھندرسون” كە پېناسەيەكى جيھانىي نوبى بۇ پېشەى پەرستارى داھىناوہ و “مارتا رۇگر” كە شيكەرەووى تېورى “گەشەكەردن” ە نموونەى رېبەرانى ھاوچەرخى پەرستارين.

نایتینگل (۱۸۲۰-۱۹۱۰)

بەشداريەكانى فلورانس نایتینگل (وینەى ۸) لە پەرستارىدا بەشپوھەيكى چاك و بەرچاو تۇمار كراوہ. دەستكەوتەكانى لە بەرەوويپش بردنى پېوھەرەكان بۇ چاودېئرى كەردن لە شەرى “كريمىن” دا واى لىكرد كە بە خاتوونى چرا ناوژەد بكرىت. ھەروھەا ھەولەكانى لە چاكسازى نەخۇشخانەكان و دروست كەردن و

جیبه جی کردنی سیاسته تەکانی تەندورستی گشتی، پەرستاریکی سیاسی لێهاتوو لی دروست بوو. یەكەم پەرستار بوو كە فشاریكى سیاسی خستە سەر حكومت . هەرودەها بەشدارییەكانی ئەم خاتوونە لە فێركردنی پەرستاری (لەوانە یە گەورەترین دەسكەوت) بوو تە هۆی ئەودى كە بە یەكەم زانا و تیوریست بناسریت چونكە وولامى ئەم پرسیارانەى لە بارەى پەرستاری داو: پەرستاری چیه و چی نیه؟ (۱۸۶۰-۱۸۶۹)

وینەى ۸: فلۆرانس نایتینگل (۱۸۲۰ - ۱۹۱۰): بە دانەرى پەرستاری نوێى ناسراود، کاریگەر بوو لە پیشخستنی فێركردن، كار و بەرپۆڵەردنی پەرستاری. بڵاوكراو دەكى بە ناوی تیبیینەكان سەبارەت پەرستاری: پەرستاری چیه و چی نیه؟ بۆ یەكەم جار لە بەریتانیا لە سالی ۱۸۵۹ و لە سالی ۱۸۶۰ لە ئەمریکا بڵاو كراود كە بۆ هەموو ئافەردتان سەرنج راكێش بوو.

نایتینگل لە خیزانیەكى زەنگین و زیرەك و رووناكبیر لە داكیك بوو. ئەو برۆای بەود هەبوو كە لە لایەن یەزدانەوه (خوا) راسپێردراوه بۆ یارمەتیدانی خەلكی تر.... و بۆ پیش بردنی سەلامەتی مرۆف. ئەو بوو بە پەرستار، هەرچەندە

خيزانەكەى دژى ئەوە بوون و كۆمەلگاش رىگر بوو بۇ ئەم پىشەيە بۇ ئافرەتانى دەولەتمەندى ئىنگلىزى. نایتىنگل وەك ئافرەتتىكى گەنج كە گەشتى زور كىردبوو، لە سالى ۱۸۴۷ چاوى بە "كایزورس" كەوت كە سى مانگ لە خوئى پەرىستارى بەشدارى كىردبوو. لە سالى ۱۸۵۳ نایتىنگل لە پارىس لەگەل "خوشكانى چارىتى" بەردەوام بوو لە سەر خوئىندى خوئى سەبارەت پەرىستارى، پاشان گەراوئەتەو بەرىتانيا بۇ لە ئەستوگرنتى سەرىەرىستارى نەخوشخانەى "چارىتى" بۇ خانمە نەخوشە كاربەدەستەكان.

كاتىك نایتىنگل لە شەرى "كرىمن" دا گەراپەو بەرىتانيا، خىرخوازىكى ئىنگلىزى ۴۵۰۰ لىرەى بە نایتىنگل بەخشى. پاشان نایتىنگل ئەم پارەيەى بۇ گەشەپىدانى قوتابخانەى نایتىنگل بۇ پەرىستارى بەكارهئىنا كە لە سالى ۱۸۶۰ دايمەزاند. ئەم قوتابخانەيە بوو بە مۆدىللىك بۇ قوتابخانەكانى تر. دەرچووانى ئەم قوتابخانانە سەفەريان دەكرد بۇ ولاتانى تر بۇ بەرىوئەبرىدى نەخوشخانەكان و پەيمانگای پروگرامەكانى مەشقى پەرىستار.

تىروانىنى نایتىنگل لە پەرىستارى كە برىتى بوو لە تەندروستى گشتى و رۆلى گەشەپىدانى تەندروستى پەرىستاران، يەكەم شتە كە لە سەرەتايى مىژووى پەرىستارى ئاماژە پى كرايە. لەو كاتە زياتر تىشك خرايە سەر گەشەپىدانى پەرىستارى لە نەخوشخانەكاندا.

بارتۆن (۱۸۱۲-۱۹۱۲)

“كلارا بارتۆن” (وينه ۹) مامۇستايەكى قوتابخانە بوو كە خۇبەخشانە وەك پەرستار لە كاتى شەرى ناوخۇيى ئەمريكادا كارى دەكرد. بەرپرسيارىتى ئەو رىكخستنى خزمەتگوزارىەكانى پەرستارى بوو. “بارتۆن” بەوۋە ناودارە كە رۇلى ھەبووۋە لە دامەزراندنى رىكخراوى مانگى سوورى ئەمريكا كە يەكى گرت لەگەل مانگى سوورى نيودەولەتى كاتىك كە كۇنگرىسى ولاتەيەكگرتوۋەكان پەيمانى “ژنىقى” پەسەندكرد. ئەوۋە “بارتۆن” بوو كە كۇنگرىسى رازى كرد لە سالى ۱۸۸۲ بو پەسەندكردنى ئەم پەيمانە، بۇيە مانگى سوور توانى ھەولەكانى مروۇڭ دۇستانەى خۇى لەكاتى ئارامى ئەنجام بدات.

وينه ۹: كلارا بارتۆن (۱۸۱۲-۱۹۱۲)، مانگى سوورى ئەمريكى رىك خست كە يەكى گرتەوۋە لە گەل مانگى سوورى نيودەولەتى ئەو كاتەى كە كاتىك كە كۇنگرىسى ولاتەيەكگرتوۋەكان پەيمانى “ژنىقى” پەسەندكرد لە سالى ۱۸۸۲.

ریچاردز (۱۸۴۱-۱۹۳۰)

"لیندا ریچاردز" یه که مین په رستاری مه شق پیکراوی ئەمریکاییه، دەرچووی نه خووشخانهی ئینگلتزای نوئی بو ئافره تان و مندالانه له سالی ۱۸۷۳. ریچاردز یه کهم کهس بوو که پینشنیاری کرد په رستار تیبینیه کانی خوی و فه رمایشه کانی پزیشک یادداشت بکات. ههروهها دهستی پیکرد به مه شق و راهینانی په رستاران و جهخت کرد له سه ر پۆشینی جل و بهرگی تایبه تی په رستاری. ههروهها به پیشه نگی له بواری په رستاری دهرونی و پیشه سازی به ناوبانگه .

وینە ی ۱۰: لیندا ریچارد (۱۸۴۱-۱۹۳۰) یه که مین په رستاری مه شق پیکراوی ئەمریکاییه.

ماهۆنه ی (۱۸۴۵-۱۹۲۶)

"ماری ماهۆنه ی" (وینە ی ۱۱) یه کهم په رستاری پسپۆری ئەفریقیایی- ئەمریکایی بوو. له نه خووشخانهی ئینگلتزای نوئی بو ئافره تان و مندالان له سالی ۱۸۷۹ دەرچوووه، به بهردهوامی بو وەرگرتنی ئەفریقیه کانی ئەمریکایی له

په‌رستاری و هه‌بوونی دهرفته‌تی یه‌کسانی بۆ هه‌مموان هه‌ولی ده‌دا . کۆمه‌له‌ی
 په‌رستارانی ئەمریکا هه‌ردوو سال جارێک ماری ماهۆنه‌یان خه‌لات ده‌کرد له
 به‌رئه‌وه‌ی که به‌شداریه‌کی به‌رچاوی هه‌بوو له په‌یوه‌ندیه‌کانی نیوان
 نه‌ژاده‌کان.

وینه‌ی ۱۱: ماری ماهۆنه‌ی (۱۸۴۵-۱۹۲۶) "یه‌که‌م په‌رستاری مه‌شقی‌نکراوی ئەفریقیایی-
 ئەمریکیایی بوو.

والد (۱۸۶۷-۱۹۴۰)

"لیلیهن والد" (وینه‌ی ۱۲) بایه‌خ پیندراوه وه‌ک دامه‌زینهری په‌رستاری
 ته‌ندورستی گشتی (Public Health Nursing). "والد" و "ماری برۆستر"
 یه‌که‌م که‌س بوونه بۆ پیشکەش کردنی مه‌شق کردنی خزمه‌تگوزاری په‌رستاری

له گهره که ههژارهکانی نیویورک. خانوویان له نهومی دووومی بینایه کدا بوو که به کری گیرابوو به ناوی "هنری ستريت ستلمنت" و "کارگوزاری عیادهی په رستاری" که خزمه تگوزاری په رستاری، خزمه تگوزاری کۆمه لایه تی و چالاکیه کانی ریک و پینکی فیرکردن و که لتووری پیشکش ده کرد. به ماو دیه کی زور کهم پاش نهوود قوتابخانه یه کی په رستاری له نریک نه م شوینه دامه زرا.

وینه ی ۱۲: لیلیه ن والد (۱۸۶۷-۱۹۴۰) دانه ری "هنری ستريت ستلمنت" و "کارگوزاری عیادهی په رستار" که خزمه تگوزاری په رستاری، خزمه تگوزاری کۆمه لایه تی و چالاکیه کانی ریک و پینکی فیرکردن و که لتووری پیشکش ده کرد و به دامه زرینه ری په رستاری ته ندورستی گشتی ناسراود.

دوک (۱۸۵۸-۱۹۵۶)

لاوینیال دوک (وینه ی ۱۳)، ئافره تییک بوو که بوو یه کسانى مافی ژن و پیاو هه ولئى دها. نووسه ریکى زور به به ره هم، چالاککارىکى سیاسى، داواکه ری

ماڧى دەنگدانى ژن و ھاوپرىنى " ۋالد " بوو . ئەو لە چالاكىيەكانى نارەزايى دەربرىن لەسەر مافەكانى ئافرەت كارى كر دوو و دەرئەنجامىشى ئەو بوو كە لە سالى ۱۹۲۰ دا لە نۆزدەھەمىن گۆرانكارى لە ياساى بنەرەتى ئەمريكا ئافرەتان ماڧى دەنگدانىيان بە دەست ھىنا . ھەر ھەھەھىڭى رىڭخست بو دانانى ياسايەك كە رىنگە بدات بە پەرستاران بو كۆنترۆل كرنى پىشەكەيان . لە سالى ۱۸۹۳دا ، دۆك بە يارمەتى " ئارلايد نۆيتىنگ " و " ئىزابىل ھامپتون رۆب " كۆمەلەى ئەمريكايى سەرپەرشتىارانى قوتابخانەكانى مەشقى بو پەرستارانى ولاتە يەكگرتووھەكان و كاناداي دامەزراند كە بووھ بناغە بو يەككىتى نەتەوھىي پەرستارى ئىستا .

ۋىنەى ۱۳ : رابەرى پەرستارى و داواكەرى ماڧى دەنگدانى ئافرەت لاقىنيا دۆك (۱۸۵۸-۱۹۲۵) لە چالاكىيەكانى نارەزايى دەربرىن لەسەر مافەكانى ئافرەت چالاك بوو . و دەرئەنجامىشى ئەو بوو كە لە سالى ۱۹۲۰ دا لە نۆزدەھەمىن گۆرانكارى لە ياساى بنەرەتى ئەمريكا ئافرەتان ماڧى دەنگدانىيان بە دەست ھىنا .

سانگر (۱۸۷۹-۱۹۶۶)

“مارگاريت هيگينز سانگر” (وينه‌ی ۱۴) په رستاری تهن دورستی گشتی له نیویورک له هموان کاریگه رتر بوو له بوارې چاودیرې تهن دورستی ئافره تان . وهك دامه زرينه‌ری پروگرامی رینکخستنی خیزان (planned parenthood) به‌هوی کردنه‌ودی یه‌که مین کلینیکی زانیاری کونترولی مندالبوون له ئەمریکا ناسراوه . ئەزموونه‌کانی ئەم خاتوونه له‌گه‌ل ژماره‌یه‌کی زوری زگپیری خۆنه‌ویستانه له ناو هه‌ژاراندایه‌یه‌ک بوو بو دیارکردنی ئەم گرفته .

وينه‌ی ۱۴: په رستاری چاناک مارگاريت سانگر ناسراوه به دانهری پروگرامی رینکخستنی خیزان به‌هوی کردنه‌ودی یه‌که مین کلینیکی زانیاری کونترولی مندالبوون له ئەمریکا له سالی ۱۹۱۶ .

بریکینریج (۱۸۸۱-۱۹۶۵)

پاش شه‌ری جیهانی یه‌که م ، “ماری بریکینریج” (وينه‌ی ۱۵) که په رستاریکی رابه‌ر و پيشه‌نگی به‌رچاوه ، خزمه‌تگوزاری په رستاری سه‌رسنووری (Frontier

(Nursing Service) دامەزراند. لە ساڵی ۱۹۱۸دا، لەگەڵ کۆمیتەى ئەمەریكى بۆ فەرەنسای کاولکراو بۆ دابەش کردنى خۆراك، جل و بەرگ و شت و مەكى پېیوست بۆ گوندەکان و چاودێرى لە منداڵانى نەخۆش کارى کرد. لە ساڵى ۱۹۲۱ "بریکینریج" گەرایەو، بۆ ئەمەریکا بۆ پلاندانان بۆ ئامادەکردنى چاودێرى تەندورستى بۆ خەلکی گوندەکانى ئەمەریکا. لە ساڵى ۱۹۲۵ "بریکینریج" و دوو ھاوڕى پەرستارەكەى دەستیان بە خزمەتگوزارى پەرستارى کرد لە "لیسلى كۆنتى" و "کنتاكى". لەگەڵ ئەم ریکخراوە "بریکینریج" ھەروەھا یەكەمین قوتابخانەى مەشقى مامانى لە ولاتە یەكگرتووەكان دامەزراند.

وینەى ۱۵: "مارى بریکینریج" پەرستارىك كە کارى مامانى لە بریتانیا، ئۆسترالیا و نیوزیلەنددا ئەنجامداوێ دانەرى خزمەتگوزارى پەرستارى سەرسنووڕە لە کنتاكى لە ساڵى ۱۹۲۵ بۆ پێشكەش کردنى چاودێرى تەندورستى سەرەتایى خێزانەى لە گوندەكان.

کاری پەرستاری سەردەم

بۇ تیگە یشتن لە کاری پەرستاری سەردەم دەبیت تەماشای پیناسەکانی پەرستاری، سوودمەئدانی پەرستاری، بواری پەرستاری، شوینەکانی کاری پەرستاری، رۆل و ئەرکەکانی پەرستار و پێوەرەکانی ئیستای کاری پەرستاری کلینیکی بکەین .

پیناسەکانی پەرستاری

فلۆرانس نایتینگل نزیکی ۱۵۰ سال پیش پەرستاری بەم شیۆه پیناسە کردوو: کاری بەکارهینان یان سوودوهرگرتن لە ژینگەى نەخۆش بو یارمەتیدانى بو چاك بوونهوى. نایتینگل جەختی کردە سەر پاک و خاوینى ، هەواى خاوین و گۆرینی و دەستەبەر کردنی هیمنی و ئارامی بو چاك بوونهوى نەخۆش. زۆر جار بە یەكەم پەرستاری تیوریست دەناسریت . نایتینگل ئاستی پەرستاری بەرز کردوو لە رینگای فیرکردن . پەرستاران خەلکیان فیردەکرد چون چاودیژی لە نەخۆش بکەن . " فیرجیتینا هندرسون " یەكەم پەرستاری نۆی بوو کە پەرستاری پیناسە کرد بەم شیۆهیه: تاکە ئیشی پەرستار یارمەتیدانى کەسە ، چ نەخۆش یان ساخ ، ئەنجامدانی ئەوکارانەى کە پینویستن بو تەندورستی یان چاك بوونهوى (یان بۆ مەرگیکی ئارام) ، ئەگەر کەسەکە

توانای ئەنجام دانی هەبیت و ئەگەر نا یارمەتی دەدات بۆ بەدەست هێنانی سەربەخۆیی لە ئەنجامدانی ئەم کارانە. هەندرسون وەک نایتینگل یەرستاری وەسفی کردوووە بە پەيوەندی لەگەڵ نەخۆش و ژینگەى نەخۆش. بەلام بە پینچەوانەى نایتینگل، هەندرسون تەنیا ئاماژەى بە نەخۆش نەداوە بە لکو ئەوانەى كە سەلامەتیشن و ئاماژە بە روۆلى فيركردن و پيشتگيري كردنى پەرستار دەدات دواى چاكبوونەوهى نەخۆش. لە نيوەى دواى سەددى بيستەمدا ژمارەيهك لە پەرستارانى هەزمەتد ، بىردۆزەكانى خۆيان سەپارەت بە پیناسەكردنى پەرستارى، پەرەپیدا. ئەم پیناسە بىردۆزیاتە گرنگن چونكە پیناسەيهكى قوولترى پەرستارى دەكەن لە بەرامبەر پیناسەكانى سادە و سەرەتاييهكاندا، ئەمانە شىدەكەتەوه كە پەرستارى چيه و پەيوەندى نىوان پەرستاران، پەرستارى، نەخۆش و ژینگەكهى و مەبەستى دوايى بۆ نەخۆش واتە تەندورستى چۆنە . هەندىك يابەت لە زۆربەى پیناسەكان بەم شيوەيهن:

- پەرستارى چاودىرى كردنە .
- پەرستارى هونەرە .
- پەرستارى زانستە .
- نەخۆش چەقى كارى پەرستارييه .
- پەرستارى هەمەلايهنەيه .
- پەرستارى خۆگونجاندنە .

• پەرستارى تيشك دهخاته سەر پيشوهچوونى تەندورستى، راگرتنى تەندورستى و گەراندنەوہى تەندورستى .

• پەرستارى پيشەى يارمەتيدانە .

كۆمەلەكانى پيشەى پەرستارى، پەرستارىيان تاقى كر دووتەوہ وە پەردەيان بە پېناسەكان داوہ . لە سالى ۱۹۷۳دا كۆمەلەى پەرستارىيان ئەمريكا كارى پەرستارىيان بەم جۆرە وەسف كرد: راستەوخو، تامانجدار و گونجاوہ لەگەل پېويستىەكانى تاكەكەس، خيزانە و كۆمەلگا لەكاتى تەندورستى و نەخوشيدا . لە سالى ۱۹۸۰دا ، ئەم كۆمەلەىە پېناسەى خوى بو پەرستارى بەم شيوہىە گورى: پەرستارى دەست نيشان كردن و چارە سەركردى كاردانەوہى مروۋە بە گرتەكانى شاراوہ و راستەقېنەى تەندورستى. لە سالى ۱۹۹۵دا ئەم كۆمەلەىە دانى بەوہ ناوہ كە زانستى چاودىزى كردن كارىگەر و بەشدارە لە فەلسفە و كارى پەرستارىدا. پېناسەكانى نوپى ئەم كۆمەلەىە زور فراوانترە: پەرستارى راگرتن و پيشخستن و گەورەترين سوود لى وەرگرتنە لە سەلامەتى و تواناكان، پاراستنە لە نەخوشى ونازار و برين، سووك كردنى رەنج و نازارە لەرىنگاى دەست نيشانكردن و چارەسەركردى كاردانەوہكانى مروۋ، و پيشتگىرى كردن و چاودىزى كردنە لە تاكەكەسان، خيزانەكان ، كۆمەلگاكان و كۆمەلەكان .

تويژينهوه بۇ دۇزىنەوھى واتاى چاودىرى كىردن لە پىشەى پەرىستارىدا زۇربووه . بۇ نموونه " كۆفمەن " (۲۰۰۴)، تويژينهوهىەكى چۇنایەتى سەبارەت وەسەف كىردنى چاودىرى كەلتوورى لە كارى پەرىستارىدا ئەنجام داوه . ھەر بەم شىوھ " گىرپ و مېتچەم " (۲۰۰۴) تويژينهوهىان ئەنجامدا بۇ دىار كىردنى ئەو كىردارە و دەست تىوھردان و پەيوەندىانەى نىوان خەلك كە كارى چاودىرى و ھاسۇزى روون دەكاتەوھ .

سوودمەندانى پەرىستارى

سوودمەندانى پەرىستارى ھەندىك جار بە بەكارھىنەر (Consumer)، ھەندىك جار بە نەخۇش (Patient) وە ھەندىك جار بە تەندروستخواز (Client) ناو دەبرىدۇن . بەكارھىنەر كەس يان كۆمەلە خەلك و يا خود كۆمەلگايەكە كە خزمەتگوزارى يان كەرىستەى تەندروستى بەكار دەھىنن . ئەو كەسانەى كە بەرھەمەكانى چاودىرى يان خزمەتگوزارى تەندروستى بەكار دەھىنن ، بەكارھىنەرەكانى چاودىرى تەندروستىن . نەخۇش ئەو كەسەىە كە چاوەرى يان رازى دەبىت بۇ چارەسەرى پزىشكى و چاودىرى كىردن . Patient وشەىەكى لاتىنىيە بەماناى ئازاركىش يان مندالبوون . بەپىى نەرىتى كۇن ، ئەو كەسەى چاودىرى تەندروستى وەردەگىرىت نەخۇشى ناونراوھ . بە زۇرى ، ئەوكاتەى كە خەلك داواى يارمەتى دەكەن بە ھۆى نەخۇشى يان بۇ نەشتەرگەرى بە نەخۇش دادەنرىن . ھەندىك پەرىستار پىيان واىە كە وشەى

نه خوڅ مانای په سه ندرکړنی ملکه جی برپاره کان و چاودیری پیشه کانی
 تهن دروستی دهبه خشیت. هه روه ها وپرای جهخت کردن له سر پیشخستنی
 تهن دروستی و پیشگیری کردن له نه خوڅی ، زوربه ی سوودمندانای په رستاری
 نه خوڅ نین . سه ره رای نه وهش ، په رستاران هه لسوکه وتیان له گه ل نه دمانی
 خیزانه و نه وکه سانه ی که پالپشتی و زانیاری و ناسووده یی بو نه خوڅ دابین
 ده که ن . به م هویانه ، په رستاران زیادتر له جاران سوودمندانای چاودیری
 تهن دروستی به تهن دروستخواز ناو دهبه ن . تهن دروستخواز نه و که سه یه که
 سه رقال دهبیت به ناموژگاری و خزمه تگوزاری وهرگرتن له خه لکانی تر که
 شاره زان له پیشکش کردنی نه م خزمه تگوزاریانه . وشه ی تهن دروستخواز نه و
 سوودمندانای چاودیری تهن دروستی ده گریته وه که هاوکار و به شدارن له
 چاودیری کردن و به رپرسن له تهن دروستی خویمان . به م شیوه یه باری
 تهن دروستی و هاوکاری کردن له گه ل پیشه کانی تهن دروستی به رپرسیاریتی
 خودی تهن دروستخوازه .

بوار ی په رستاری

په رستاران خزمه تگوزاری خویمان پیشکش سی جوړه تهن دروستخواز ده که ن :
 تاکه که س ، خیزانه و کومه له کان . کاری په رستاری چوار بوار به خووه ده گریت :
 پیشخستنی تهن دروستی و له شاعی ، ریگه گرتن و خوپاراستن له نه خوڅی ،
 گه راندنه وهی تهن دروستی و چاودیری کردن هه تا سه ره مه رگ .

پیشخستنی تەندروستی و لەشساغی

لەشساغی پرۆسەى تیکەل بوونە بەو چالاکى و رەفتارانەى کە ئاستى چۆنیەتى ژيان و توانا شاراوەکانى مەزۆف تا بەرزترین پلە زیاد دەکات . پەرستاران دەبنە هۆى پیشخستنى لەشساغى تەندروستخواز بۆ هەر کەسێک جا چ نەخۆش بێت یان تەندروست . شیوهى ژيان وەك پیشخستنى خۆراك و توانای جەستەیی ، خۆپاراستن لە هەلە بەکارهینانى دەرمان و ئەلکحول ، کەم کردنەوهى جگەرە کیشان و رینگەگرتن لە رووداو و ئازار و برینداربوون لە مال و شوپى کارکردن .

رینگەگرتن و خۆپاراستن لە نەخۆشى

ئامانج لە بەرنامەى خۆپاراستن لە نەخۆشى ، راگرتنى باشتى ئاستى سەلامەتیه بە رینگەگرتن لە نەخۆشى . چالاکیهکانى پەرستارى کە رینگە لە نەخۆشى دەگرن بریتین لە : فاکسینه کردن ، چاودێرى کاتى زگپى و شیرخۆرى و خۆپاراستن لەو نەخۆشیانەى کە بەرپىگای سیکس دەگوازرینەوه (STD).

گەراندنەوهى تەندروستی

مەبەست لە گەراندنەوهى تەندروستی زوو دۆزینەوهى نەخۆشیە و تا دەگاتە یارمەتیدانى تەندروستخواز لە کاتى چاکبوونەوهدا . چالاکیهکانى پەرستارى بریتین لە :

* پيشكەشكردنى چاودىرى راستەوخۇلە نەخۇش ، وەك پىئىدانى دەرمەن، ھەمام كىردن و چارەسەر كىردن و كىردارە تايىبەتتەكانى پىزىشىكى .

* ئەنجامدانى كىردارەكانى دەست نىشان كىردن و ھەلسەنگاندىن وەك گىرتىنى فشارى خويىن و تاقى كىردنەوھى پىسايى بۇ خويىنى شاراوھ .

* راويىز كىردن لە گەل پىشەكانى تىرى چاودىرى تەندروستى سەبارەت گىروگىرقتەكانى نەخۇش.

* فىئىركىردىنى تەندروستخواز سەبارەت بە چالاكىھەكانى چاك بوونەوھە وەك وەرزىش كە پىرۇسەى چاك بوونەوھە خىراتر دەكات .

* گەراندنەوھى تەندروستخواز بۇ باشتىرىن ئاستى كار، دووای نەخۇشى عەقلى و فىزىكى (جەستەيى) ، زامدار بوون يان خووكىردن بە ماددەكانى كىمىياوى .

چاودىرى كىردن تا مردن

ئەم بوارەى پەرىستارى ئاسوودەكىردن و بايەخدانە بەو كەسانەى كە لە سەرەمەرگدان لە ھەر تەمەنىكىدا بن. برىتتە لە يارمەتيدانى تەندروستخواز كە تا زىندووھە ئاسوودە بىت لە ئىش وئازار تاكو دەمرىت و يارمەتيدان دەدات بۇ سازگاريدان لەگەل مردندا . پەرىستاران ئەم چالاكىيانە لە مال يان نەخۇشخانە يان ئەو شوپىنانەى كە ئاسانكارى تىدايە ، ئەنجام دەدەن . ھەندىك كۇمپانىيا يان برىكار كە بە ئاسايشگاھ يان خانوووى رىبوارن و ھەژاران و نەخۇشان ناو دەبرىدىن (Hospices) بۇ ئەم مەبەستە كاردەكەن .

شۈيۈنەكانى كارى پەرستارى

لە رابردوودا، نەخۇشخانەكان كە چاودىرى راستەقىنەيان پېشكەش دەكرد شۈيۈنە سەرەكى ئىش كىردنى زۆربەى پەرستاران بوون. ئەمرۆ زۆربەى پەرستاران لە نەخۇشخانە ئىش دەكەن بەلام رۆژ بەرۆژ رېژەى ئەو پەرستارانەى كە لە مالان، بىركارەكانى كۆمەلگا، كلينىكى گەرۆك، ئەو شۈيۈنەى كە ئاسانكارى چاودىرى درىژخايەن تىدايە ، و رىكخراوہكانى راگرتنى تەندروستى (Health maintenance organization) و سەنتەركانى پەرستارى ئىش دەكەن زىاد تر دەبىت (ويۈنەى ۱۶) .

لە شۈيۈنە جىاوازەكان، پەرستاران ئاستى جىاوازيان ھەيە لە سەرەخۈيى و بەرپىسارىتى . ئەوان لەوانەيە چاودىرى راستەوخۇ پېشكەش بكەن، نەخۇش فېربكەن يان پالېشتى بكەن ، خزمەت بكەن وەك ماف پەرۋەرىك يان بېنە ھۆكارى گۆرانكارى و يارمەتى ديارخستنى ئەو سىياسەتە تەندروستيانە بدەن كە كارىگەرن لەسەر تەندروستخوازان لە نىو كۆمەلگا و نەخۇشخانەكاندا.

ئەركەكانى كارى پەرستارى

ئەركەكانى كارى پەرستارى، يان ئىشەكانى ياساى كارى پېشەيى پەرستارى، كارى پەرستارى لە ولتەيە كگرتوۋەكان و كەنەدا رىك دەخات . ھەر ويلايەتىك لە ولتەيە كگرتوۋەكان وە ھەر ناۋچەيەك لە كەنەدا ئەركەكانى خۇى ھەيە. ھەرچەندە ئەركەكان جىاوازن بەلام ئامانچ لە ھەموويان يەك شتە، ئەويش پاراستنى تەندروستى خەلكە . پەرستاران بەرپىسى زانينى ئەركەكانى ناۋچەى خۇيانن .

وینهی ۱۶: کاری پرستاری له
 شوینه جیاوازهکان. وینهکان وهک
 سوورانی میلی کاتژمیز له
 سهروهه: پرستاری له ژوووری
 نهشتهرگهری، پرستاری
 مندالان، پرستاری کۆمهله،
 پرستاری له به سالچوووان،
 پرستاری له مالان.

پيؤوره كانى كارى په رستارى

دامه زراندن و نه جامداني پيؤوره كانى كار كردن گه وره ترين ئه ركى ريځخراوى پيشه ييه . نامانچ له پيؤوره كانى كارى كومه له ي په رستارى ئه مريكا ، وه سفكردنى ئه و بهر پرسياره تيانه يه كه له سه رشانى په رستارانن . كومه له ي په رستارانى ئه مريكا به سوود وهرگرتن له پرؤسه ي په رستارى وهك بناغه يهك ئاستى پيؤوره گه شتیه كانى په رستارى په ره پيداوه . ريځخراوه كانى په رستارى تايبه ت ، پيؤوره كانى تايبه ت به به شى پسپورى خويان داناوه . بؤ په رستاران له كه نه دا هه ر ناوچه يهك يان هه ريميك پيؤوره ي كارى تايبه ت به خويان دارشتووه . پيؤوره كانى پيشه يي كومه له ي په رستارانى ئه مريكا ئه و رهفتارانه وه سف دهكات كه له رؤلى پيشه يي په رستارى چاوه رى دهكرينت (خشته ي ۱).

خشته ي ۱- پيؤوره كانى كومه له ي په رستارانى ئه مريكا

پيؤوره كانى كار بؤ په رستارى باوه رينكراو به سوود وهرگرتن له پرؤسه ي په رستارى ئاستىكى شايسته له چاوديزى په رستارى وه سف دهكات .

۱- هه له نگاندى سه رتايى

كوكردنه ودى گشتگيرى زانياريه كان سه باره ت به ته ندروستى نه خووش يان بارودوخينك .

۲- ده ستنيشان كردن

شيكردنه ودى زانياريه كانه كه له هه له نگاندى سه رتايى كوكراوه ته وه بؤ دياركردنى گيروگرفته كان .

۳- ديار كردنى نامانچ

ئه و نامانجانى كه پاش چاره مەرى چاوه رى دهكرينت .

۴- پلان داناان

دارشتنى پلانيك كه ستراتيجيه كان و چاره كان نيشان بدات بؤ گه يشتن به نامانجه كان .

۵- جى به جى كردن

نه تجمام دانى ئه و پلانه ي كه دارپيژراوه .

۱- يه كخستنى چاوديزيه كان

ب - نامۆزگاری تەندروستی و پیشخستنی

پ- راویژ کردن

پەرستاری برۆاپنکراوی پینشکەوتوو و پەرستارە تاییەتەکان وەك راویژکاریکن که کلریگەریان هەیه لەسەر دانانی پلان و زیادکردنی تواناکانی خەلکی تر و ئەنجامدانی گۆراتکاری .

ت - سەر بەخۆیی و چارەسەرکردنی دیاریکراو

پەرستاری برۆا پینکراوی پینشکەوتوو بە سەر بەخۆیی نیاری کراوی دەسەناتەکانی خۆی بە کار دەهینیت . وە لەسەر بته‌مای یاسای فەرمان یا هەرنه‌مەکی خۆی کار دەکات لە هەلبژاردتی شیوازی کارکردن و ناردنی نەخۆش بۆ جیگای تر و چارەسەرکردنی .

س- چارەسەرکردن و هەلسەنگاندن.

۶- هەلسەنگاندنی دوایی

هەلسەنگاندنی پیشووەچوون بۆ گەشتن بە ئامانجەکان .

۷- چۆنیه‌تی کارکردن

پینشکەوتنی ئاستی چۆنیه‌تی بەرێك و پینکی و سوودبەخش بوونی کاری پەرستاری

۸- فێزکردن

بە دەست هینانی زانیاری و شایسته‌یی که ره‌نگدانەوه‌ی کاری پەرستاری ئیستا بینت.

۹- هەلسەنگاندنی کاری پیشه‌یی

هەلسەنگاندنی کاری خودی پەرستار بە پێوه‌ره‌کانی کاری پیشه‌یی و رینعیایه‌کان ، یاساکی پهبه‌وندار ، دەستوور و رێسا و په‌یره‌وه‌کان.

۱۰- ئاکادیمی بوون

تێگه‌ڵاو بوون و هاوکار بوون له‌گه‌ڵ ئەو هاوڕی و گروپانه‌ی که بۆ پینشخستنی پیشه‌که ئیش ده‌کەن .

۱۱- هاوکاری کردن

هاوکاری کردن له‌گه‌ڵ نەخۆش و خێزانه ، وه‌ خەلکانی تر له‌ به‌رپه‌وه‌یردنی کاری پەرستاریدا .

۱۲- ره‌وشت

به‌رچاوگرتنی لایه‌نی ره‌وشت به‌رزى له‌ هه‌موو لایه‌نی کاردا .

۱۳- توێژینه‌وه

به‌کارهینانی ئەنجامی توێژینه‌وه‌کان له‌ کاردا .

۱۴- به‌کارهینانی سامانه‌کان

ره‌چاوکردنی ئەو فاکتەرانه‌ی که په‌یوه‌ندیان هه‌یه به‌ مه‌ترسینار نه‌بوون و ئاسووده‌یی ، سوودمه‌ندبوون . نرخى تینچوون ، و کاریگه‌ریان له‌ سەر کار له‌ کاتی پلان دانان و جئى به‌جئى کردنی خزه‌ه‌نگوژاری پەرستاری .

۱۵- رینه‌رایه‌تی : رابه‌ربوون له‌ شوینی کاری پیشه‌یی و خودی پیشه‌که .

رۆل و نەركەكانى پەرستار

پەرستاران ژمارە رۆلنىڭ لە ئەستۈ دەگرن كاتىك كە چاودىرى پىشكەش دەكەن بۇ تەندروستخواز . پەرستاران زۆرچار رۆلەكانى خۇيان پىكەوۋە و لەيەك كاتدا بەجى دەگەينىن نەك بەتەنيا . بۇ نمونە پەرستار لەوانەيە وەك راوئىزكارنىڭ ئىش بىكات لە كاتى چاودىرى و بايەخدان بە جەستە و فىرگرتى لايەنەكانى ئەم بايەخدانە . ئەو رۆلانىەى كە لە كاتىكى تايبەت پىئويستىن بە گويپەرى پىئويستى نەخۇش و بارودۇخى دەوروبەرەكەى دەگۆرپرئىت .

چاودىر

رۆلى چاودىرى ، ھەر لە كۈنەوۋە بىرىتى بووۋە لەو چالآكيانەى كە لە رووى جەستەيى و دەروونىەوۋە يارمەتيدەرى تەندروستخواز بوون و لە ھەمان كاتدا پاراستى رىز و بەھاي نەخۇش . كارەكانى پىئويستى پەرستارى لەوانەيە بىرىتى بن لە چاودىرى كردن تەواوى لەو تەندروستخوازەى كە لە ھەموو روويەكەوۋە پىشتى بەستووۋە بە پەرستارى يان چاودىرى كردتى نىمچەيى بۇ ئەو تەندروستخوازەى كە لە ھەندىك رووھوۋە پىشت دەبەستىن بە پەرستار و چاودىرى كردنى ، وئىراى پالپىشتى و ئامۇزگارى كردن بۇ يارمەتيدانى نەخۇشەكان بۇ گەيشتن بە بەرزترين ئاستى تەندروستى و سەلامەتى .

چاودىرى كىردن لايەنەكانى جەستەيى، دەروونى، گەشەيى ، كەلتوورى و رۇخى لەخۇۋە دەگرىت . پىرۇسەي پەرىستارى بۇ چاودىرى كىردنى پەرىستارى چوارچىۋەيەك دادەنىت. پەرىستار يا بە خۇي كارى چاودىرى ئەنجام دەدات و ياخود بە پەرىستارىكى تىرى دەسىپىرىت .

پەيۋەندكار

پەيۋەندى بەشى جىانەكراۋەي ھەموو رۇلەكانى پەرىستارە. پەرىستاران پەيۋەندى دەكەن بە تەندىروستخواز، كەسانى پالپىشتكەر، خاۋەن پىشەكانى دىكەي تەندىروستى و خەلك لە كۇمەلگادا .

لە رۇلى پەيۋەندىكارىدا، پەرىستاران گىروگىرقتەكانى تەندىروستخواز دىارى دەكەن و يان بە قسە يان بە نووسىن پەيۋەندى دەكەن بە ئەندامانى دىكەي تىمى تەندىروستى. چۇنىەتى پەيۋەندى كىردنى پەرىستار فاكتەرىكى گىرنگە لە چاودىرى پەرىستارى . پەرىستار دەبىت تواناي پەيۋەندى كىردنى روون و دروستى ھەبىت بۇ بە دەست ھىنانى تەندىروستى تەندىروستخواز .

فېركەر (ماموستا)

پەرىستار ۋەك فېركەرىك يارمەتى تەندىروستخواز دەدات بۇ فېرىۋونى چۇنىتى پاراستى و بە دەستەيئانەۋەدى تەندىروستى خۇي. پەرىستار پىداۋىستىەكانى فېرىۋونى تەندىروستخواز ھەلدەسەنگىتت و ئامادەي دەكات بۇ فېرىۋون ، ئامانجە تايىەتىەكانى فېرىۋون دىارى دەكات كە پەيۋەستىن بە

تەندروستخوازەو، ستراتىژەكانى فېركردن بەكار دىنىت و ئاستى فېربوونەكەى دەپئويت. پەرستاران ھەرۈھا ئامۇزگارى ئەو كەسانە دەكەن كە لەگە ئيدا كاردەكەن (بەلام پەرستار نين) وەك بەردەست .

پاريزەر

پاريزەرى بۇ پاراستنى تەندروستخوازە . لەم رۆلەدا پەرستار پىداويستى و ئارەزوۈەكانى تەندروستخواز روون دەكاتەو بۇ پىشەكانى دىكەى تەندروستى، وەك ئاگادار كردنى پزىشك لە ويستەكانى نەخۇش. ھەرۈھا يارمەتى روونكردنەوئى مافەكانى نەخۇش دەدات و ھاوكارىان دەكات بۇ بەرگريكردن لە مافەكانيان.

راوئىژكار

راوئىژكارى پرۇسەى يارمەتيدانى نەخۇشە بۇ ناسين و سازگاربوون لەگەل گىروگرفتە دەروونى و كۆمەلایەتتەكان، بۇ گەشەكردنى پەيوەندىەكانى نىوانيان و پىشخستى گەشەى تاك. ھەرۈھا پىشكەش كردنى پالپشتى تايبەت بە ھەست و سۆز، رۇشنىبرى و دەروونى. پەرستار لە سەرەتادا راوئىژ دەكات لەگەل ئەو كەسە تەندروستەى كە گرفتى گونجاوى نۇرمالى ھەيە و يارمەتى كەسەكە دەدات كە بووچون و ھەست و رەفتارى نوپى ھەبيت لە ريگاي ھاندانى تەندروستخواز بۇ گرتنەبەرى ريگەچارەى تر ناسينى جۆرە رەفتارى دىكە و پەرەپىدانى ھەستى زالبوون بە سەر خۇدا .

بەدېھىنەرى گۆرانكارى (change agent)

پەرستار كار دەكات وەك بەدېھىنەرى گۆرانكارى، كاتىك يارمەتى تەندروستخواز دەدات بۇ گۆرىنى رەفتارەكانى . ئەو كاتەى كە سىستەم تونائى يارمەتيدانى تەندروستخوازى نىيە بۇ بەدەستەينانى تەندروستىەكەى . پەرستار كار دەكات بۇ بەدېھىنەرى گۆرانكارى لە سىستەمەكەدا . گۆرانى تەكنولوژىكى ، تەمەندرىژى مروفەكان لە ساىەى خزمەتگوزارى تەندروستى و گۆرانى دەرمانەكان نموونەىەكى ئەو بابەتانەن كە پەرستاران پىيانەوۋە سەرقالن .

رابەريان پىشپەو

رابەر كار دەكاتە سەر تاكەكان بۇ پىكەوۋە كارکردنىان بە مەبەستى ئامانجىكى تايبەت . رابەر لە چەند ئاستى جىاوازدا رۇل دەگىرىت : كەس ، خىزان ، گروپىك لە تەندروستخوازان يان كۆمەلگەكان . رابەرايەتى كارىگەر پىرۇسەىەكى زانايانەىە ، پىويستى بە تىگەىشتن لە پىداويستى و ئامانجەكانە بۇ ھاندانى خەلك ، ھەروەھا پىويستى بە زانيارىە لەبارەى بەكارھىنەنى شىوازەكانى كارامەىى رىبەرايەتى و پەىوۋەندى نىوان كەسان بۇ كارىگەر بوون لە سەر خەلك .

بەرىۋەبەر

پەرستار چاودىزى پەرستارى تاكەكەس ، خىزانە و كۆمەلگەكان دەكات . پەرستارى بەرىۋەبەر چالاكىە پەرستارىەكان دەسپىرىتە كارمەندانى

ژېردەسەلەتې خۇي و سەرپەرشتيان دەكات و كارەكانيان ھەلدەسەنگىنېت .
بەريوھەردن پېويستى بە زانيارى ھەيە سەبارەت بە پېكھاتە و جوولەي
رينكخراوھيي ، دەسەلەت و لېپرسراوېتې ، رابەرايەتې ، تيورى گۇرانكارى ،
پاريزەرى ، راسپاردن و سەرپەرشتى كردن و ھەلسەنگاندن .

چارەسەرکەرى گرفت (Case Manager)

پەرستارى چارەسەرکەرى گرفت لە گەل تيمى چاودېرى تەندروستى كار
دەكات بۇ پېوانەكردنى كاريگەرى پلانېك كە بۇ چارەسەرى گرفتېك دانراوھ و
چاودېرى ئاكامەكانى . ھەر دەزگايەك يان بىكەيەك رۆلى پەرستارى
چارەسەرکەرى گرفت ديارى دەكات . لە ھەندېك دام و دەزگادا ،
چارەسەرکەرى گرفت لە گەل پەرستارانى ستافدا كار دەكات بۇ سەرپەرشتى
كردنى چاودېرىبەكى تايبەت . لە ھەندېكى تردا : چارەسەرکەرى گرفت
پەرستارىكى سەرەتايبە يان ئاستېك لە چاودېرى راستەوخۇ پېشكەش دەكات
بۇ تەندروستخواز و خېزانەكەي . ھەروھە كۆمپانیاكانى بيمە ھەندېك رۆليان
بۇ چارەسەرکەرى گرفت ديارى كردووھ و بەرپرسيارەتېھەكان لەوانەيە جياواز
بن لە نەخۇشخانەكانى چارەسەرى حالەتې توندوتېژى (acute) بگرە تا ئەو
شويئانەي كە نەخۇشەكان بە نرخیكى زۇر چارەسەر دەكرين .

بەکارهیتنەرى توپژىنەۋە

پەرستاران زۆرىەى جاران، توپژىنەۋە بەكاردەھىنن بۇ پىشخستنى چاودىرى لى تەندروستخواز. لى كارى كلينىكى دا پەرستاران پىويستيان بەم شتانه ھەيە :

أ- ھەندىك زانىارى سەبارەت بە پرۆسە و زمانى توپژىنەۋە ب- ھەستياربوون بەرامبەر بەو بابەتانهى كە پەيوەستن بە پاراستنى مافەكانى مرۇف،

ج- بەشدارى كردن لى ديار كردنى ئەو گىروگرفتە گرنگانەى كە توپژىنەۋەى لى سەر بىكرىت ، د - لايەنگرى بەكارهيتانى ئەنجامى توپژىنەۋەكان .

رۆلە بەرفراوانەكانى پىشەيى

پەرستاران رۆلى دىكەى پىشەيى كە بەرفراوان بوونەتەۋە بەجى دەگەينىن ودىك پەرستارى پىشەگەر (شارەزا لى كارى خۇى) ، پەرستارى تايبەت بە كلينىك ، پەرستارى مامان، پەرستارى فىركەر (ماموستنا) ، پەرستارى توپژىنەۋەر ، پەرستارى بېھۇشكەر، ھەموو ئەوانە رى بە پەرستار دىدەن كە زىادتر سەربەخۇ و سەربەست بن (خشتەى ۲).

پرستاری پیشه‌گەر

پرستاریکه که بروانامه‌ی پیشکه‌وتوو‌ی هه‌یه و له ده‌زگایه‌کی تایبته به پرستاری پیشه‌گەر ده‌رچوو‌د . ئەم پرستارانه بروانامه‌یان پێ دەرئیت له‌لایه‌ن سه‌نته‌ری برواپه‌نده‌ری پرستارانێ ئه‌مریکا (American Nurses Credentialing Center) له‌ بواریکی تایبه‌تدا وه‌ك ، پرستاری پیشه‌گه‌ری گه‌وره‌كان ، پرستاری پیشه‌گه‌ری خه‌زان ، پرستاری پیشه‌گه‌ری قوتابخانه ، پرستاری پیشه‌گه‌ری مندالان ، پرستاری پیشه‌گه‌ری به‌سال‌ا‌چوو‌وان . ئەمانه‌ که ئازانه‌کانی چاودێری ته‌ندروستی یان ئەو شوینانه‌ی که له‌سه‌ر بنچینه‌ی سوودمه‌ندی گشتی ئیش ده‌که‌ن زۆربه‌ی جار خه‌مه‌تگوزاری پیشکه‌ش به‌ نه‌خۆشیه‌ درێخایه‌نه‌کان خه‌لك و حاله‌ته‌کانی ناته‌نگاوی ده‌که‌ن و چاودێری سه‌ردتایی گه‌رۆك پیشکه‌ش ده‌که‌ن .

پرستاری کلینکی تایبته

پرستاریکه که پله یان شارده‌زایی پیشکه‌وتوو‌ی هه‌یه و به‌ پسیۆر له‌ بواری خۆیدا له‌ قه‌له‌م ده‌درئیت . (وه‌ك جرنټۆلۆژی "زانستی به‌سال‌ا‌دا‌چوو‌وان" ، شێره‌نجه‌ناسی) ئەم پرستارانه چاودێری راسته‌وه‌خۆ پیشکه‌ش ده‌که‌ن ، خه‌لكانی تر فێرده‌که‌ن ، راویژکاری وه‌ تویژینه‌وه‌ ئه‌نجام ده‌ده‌ن و به‌رپوه‌به‌ری چاودێریه‌یه‌کان . سه‌نته‌ری برواپه‌نده‌ری پرستارانێ ئه‌مریکا ، بروانامه‌ی فه‌رمی له‌ بواری تایبته‌تی کلینیکی پێیان ده‌به‌خشیت .

پرستاری بیهۆشکەر

پرستاریکه که خۆبندنی بال‌ای خۆی له‌ پرۆگرامی بیهۆشکاری ته‌واو کردوو‌د . ئەم پرستاره‌ دیتنی پێش نه‌شته‌رگه‌ری و هه‌له‌سه‌نگاندن ئه‌نجام ده‌دات وه‌ بیهۆشی گشتی ئه‌نجام ده‌دات بۆ نه‌شته‌رگه‌ری له‌ ژێر سه‌ربه‌رشتی پزیشکی بیهۆشکه‌ردا ، هه‌روه‌ها ئەم پرستاره‌ هه‌له‌سه‌نگاندنی باری نه‌خۆشی دوا‌ی نه‌شته‌رگه‌ری له‌ ئه‌ستۆی دایه‌ .

پرستاری مامان

پرستاریکی دامه‌زروده‌ که پرۆگرامی مامانی ته‌واو کردوو‌د و له‌ لایه‌ن کۆلیژی پرستارانێ مامانی ئه‌مریکایی بروانامه‌ی پێداوه‌ . ئەم پرستاره‌ چاودێری له‌ کاتی دووگیانی و پاش مندالبوون پیشکه‌ش ده‌کات و پرۆسه‌ی مندالبوون له‌ دووگیانی نۆرمالدا به‌رپوه‌ ده‌بات . ئەم مامانه‌ کار ده‌کات له‌ گه‌ل

نازانسیکی چاودییری تهنروستی و ددتوانی خزمه‌تگوزاری پزیشکی نه‌نجام بدات نه‌گهر گرفت روویدا. پهرستاری مامان هه‌روهها ددتوانیت پشکنینی " پاپ سمیر " (Papanicolaou smears)، ریکخستنی خیزان و پشکنینی مه‌مک نه‌نجام بدات .

پهرستاری توئیزینه‌وهر

ئهم پهرستاره به مه‌بهستی پیشخستنی چاودییری پهرستاری وه بو چاکسازی و به‌فراوان کردنی زانیاری پهرستاری له گرفته‌کان ده‌کۆلیتته‌وه. ئهمانه له زانکو و نه‌خوشخانه‌کانی فیزکاری و سه‌ته‌ره‌کانی توئیزینه‌وه وه‌ک په‌یمانگای نه‌ته‌ودیی بو توئیزینه‌ودی پهرستاری له بتسدا (Bethesda) ماری له‌ند (Maryland) کارده‌کن . ئاستی خوینده‌واری ئهم پهرستارانه دکتورایه .

پهرستاری به‌رپوه‌بهر

پهرستاری به‌رپوه‌بهر ئهرکی چاودییری کردنی تهن‌دروستخوازی له ئه‌ستۆدایه که بریتیه له گه‌یاندنی خزمه‌تگوزاری پهرستاری . به‌رپوه‌بهر له‌وانه‌یه شوینیکی مام ناوه‌ندی هه‌بیت وه‌ک لئیر‌سرای نه‌یۆم یان گه‌وره‌تر وه‌ک به‌رپوه‌به‌ری خزمه‌تگوزاری پهرستاری. ئهرکه‌کانی پهرستاری به‌رپوه‌بهر بریتین له‌دانانی بودجه ، ودرگرتنی ستاف وه پرۆگرامی پلان‌دانان . به‌لای که‌مه‌وه ئاستی خوینده‌واری پهرستاری به‌رپوه‌بهر ده‌بیت به‌کالوریوس له پهرستاری و یان ماسته‌رو دکتورا بیت.

پهرستاری فیزیکه‌ر یان مامۆستا

پهرستاری فیزیکه‌ر له‌ بواری پرۆگرامه‌کانی پهرستاریدا وه‌ک په‌یمانگاکانی فیزیوون و فیزیکردنی ستافی نه‌خوشخانه کارده‌کات. پهرستاری فیزیکه‌ر زۆربه‌ی جار ئاستی به‌کالوریوس یان زیادتری هه‌یه و خولی زۆری دیتوووه له‌بواریکی کارکردن دا. پهرستاری فیزیکه‌ر به‌رپرسی ژووره‌کانی خویندن و فیزیکردنی کلینیکاله .

پهرستاری بازرگان

پهرستاریکه که پله‌یه‌کی به‌رزنی زانستی هه‌یه وه ده‌زگایه‌ک یان ئیشک که په‌یوه‌ندی به‌ کاری تهن‌دروستیه‌وه هه‌یه به‌رپوه‌به‌ر ددبات . ئهم پهرستاره له‌وانه‌یه له‌ بواری فیزیکردن، راویژکاری یان توئیزینه‌وه‌ش کار بکات.

تايپەتمەندى پېشە

پەرىستارى رىز و ناوبانگى وەك پېشە بەدەست ھىناوہ . پېشە وەك كارىك پېناسە دەكرىت كە پېئويستى بەخوئىندى بەرفراوان يان بەماناى تر پېئويستى بە زانىارى تايبەت و شارەزايى و ئامادەكارى ھەيە . پېشە بەم شىئوہيە لە كار جياواز دەكرىت : أ- پېئويستى بە راھىنانى درىئخايەن و تايبەتە بۇ بەدەست ھىنانى زانىارى سەبارەت بە رۇلەى كە دەبىت ئەنجام بدرىت . ب- زانىارى كەسى سەبارەت بە جوورى خزمەتگوزارى ، چ بۇ كۆمەلگا يان بۇ رىكخراو بىت ج- پېشخستنى توپرىنەوہ ، د- پرىنسىپى رەوشتى ، ھ- سەربەخۇيى ، ي- رىكخراوہى پېشەيى .

دوو وشەى كە پەيوەستن بە پېشە پېئويستە جياواز بكرىن : پېشەگەرىتى (Professionalism) وە دروستبوونى پېشە (Professionalization) . پېشەگەرىتى دەگەرىتەوہ بۇ تايبەتمەندى ووزە يان شىئوازەكان . كۆمەلگە نىشانەن و رىگايەكى ژيانە كە بەرپرسىارىتى و پەيمانەكان دياردەكات . پېشەگەرىتى پەرىستارى قەرزدارى كارىگەرىەكانى فلورانس نايىتىنگلە . دروستبوونى پېشە پرۇسەى بوون بە پېشەيە كەماناى بەدەست ھىنانى تايبەتمەندى پېشەيى دەگەينىت .

خوئندنى تايىبەت

خوئندنى تايىبەت يەككىكە لە گىرنگىرىن لايەنەكانى پيشە. لە رۇژگارى ئەمرۇدا، ئارەزووى خوئندىن بۇ پيشەيەك گواستراوتەتەوہ بۇ ناو پرۇگرامى كۆليژ وە زانكۆيەكان .

زۆربەى مامۇستاكانى پەرىستارى بىروايان وايە كە پرۇگرامى خوئندنى پەرىستارى بەكالورىوس دەبىت بىرىتى يىت لە ھونەرەكانى قىزىكردن و خوئندىنەوہ سەردراى زانستەكانى زىندەوہرزانى و كۆمەلایەتى و پەرىستارى .

ئەمرۇ لە ولاتە يەكگرتووەكان پەرىستاران بە پىنج جۆرە بىروانامەى پەرىستارى دادەمەزىن: دىپلۇمى نەخۇشخانە ، پەلى ھاوكار (Associate degree)، پەلى بەكالورىوس، پەلى ماستەر ، پەلى دكتورا . كۆمەلەى پەرىستارانى ئەمىرىكا پەلى بەكالورىوس پىشنىيار دەكات وەك كەمترىن ئاست بۇ چوونە ناو كارى پيشەيى. بەپىچەوانەوہ رىكخراوى نەتەوہيى بۇ پەرىستارى بە پەلى ھاوكار (National organization for Associate Degree Nursing) پالپشتى دەكات لەو پەرىستارانەى كە پەلى ھاوكارىان ھىە بۇ چوونە ناو پەرىستارىيى دامەزراو .

ناوەرۆكى زانىارى

وەك پيشە، پەرىستارى بە ناوەرۆكى زانىارى و كارامەيى تايىبەت بە خۇى بىنا كراوہ كە بە باشى پىناسە كراوہ. ھەندىك لە چوارچىوہى بىرۆكەكانى

پەرستارى بەشدارن لە بنەماى زانىارى پەرستارى و رپ پيشاندهرى كارى پەرستارى و فيركردن و خویندن و تويزينهوه.

پیناسینی خزمەتگوزاری

ناسینی جوړی خزمەتگوزاری پەرستاری، كارى پەرستارى له ئیشی ئاسایی جیا دهکاتوه که تهنیا مەبهستی سوودمەندیە بۆ خاوەنهکهی. زور کهس سوودی خەلک ویستن و خۆنهویستن بە نیشانهی رهسەنی پيشهیهک دهزانن . پەرستاری هەر له کۆنهوه خزمەتکردنی خەلکی تر بووه . ئەم خزمەتگوزاریه ههروهها دهبیئت به یاسا و ریبازیکی تایبەت و پرینسیپی رهوشتی رینمایی بکریت. ئەمرو، پەرستاری بەشیکی گرنگی سیستەمی بهرهەم هینانی چاودیاری تهندروستیه .

پیش بردنی تويزينهوه

زیادبوونی تويزينهوه له پەرستاریدا هاوبهشه له گەل کارى پەرستارى. له سالانی ۱۹۴۰دا ، تويزينهوهی پەرستارى له قوناغیکی زۆرسرهتايداوو . له سالانی ۱۹۵۰زیاد بوونی بوودجەى فدرال و پالپشتی پيشهیی یارمەتی دامەزراندنی سهنتههکانی بۆ تويزينهوهی پەرستارى داوه . له سهههتادا زۆربهی تويزينهوهکان بۆ فيركردنی پەرستارى بووه . لهسالانی ۱۹۶۰دا ، تويزينهوهکان زیادتر سهبارەت به سروشتی ئەو زانىارییانه بوون که بنچینهی

پەرستارىيان پىنك دەھىنا. تاسالانى ۱۹۷۰د۱ ، توپزىنەوہى پەرستارى تىشكى خستبووہ سەر بابەتەكانى كارى پەرستارى.

پرىنسىپى رەوشتى

پەرستاران ھەر لە كۆنەوہ بەھايەكى زۆريان داوہ بەرىزلىئان لە خەلكى تر. پىشەى پەرستارى پىوستى بە يەكگرتنى ئەندامەكانيان ھەيە بۇ ئەوہى كە ھەر ئەندامىك بزانيٹ ئەنجامدانى چ شتىك مافە بى لەبەرچاوكرتنى ئاستى كەس . پرىنسىپى رەوشتى دەگورپت بەپىئى پىداويستى و بەھا كۆمەلایەتى. پەرستاران پەرەيان داوہ بەو دەستورە و لە زۆرجىگاش دا رىگەيان داناوہ بۇ چاودىرى كردنى رەفتارى ئەندامەكانيان .

سەربەخۆى

پىشەيەك سەربەخۆيە كە خۆى رىك بخات وە پىوہر دابنىٹ بۇ ئەندامەكانى. پىشكەش كردنى سەربەخۆى يەكىك لە ئامانجەكانى كۆمەلەيەكى پىشەيە . ئەگەر پەرستارى حالەتى پىشەيى ھەبىٹ ، دەبى بە سەربەخۆى كار بكات لە دروست كردنى رىباز و كۆنترۆلى چالاكىەكانىدا . بۇ سەربەخۆ بوون ، گروپىكى پىشەيى دەبىٹ دەسەلاتىكى ياساى پى ببەخشرىٹ بۇ پىناسە كردنى مەوداى كارىان و وەسف كردنى ئەركە تايبەتەيەكان و رۆل و ديار كردنى ئامانج و لىپرسراوہتەيەكان لە بەرھەم ھىنانى خزمەتگوزارى .

بۇ پېشەيەكى وەك پەرستارى سەربەخۇيى واتە سەربەست بوون لە كاردا،
نېپرسراوەتى و بەرپرسیارېتى لە كارەكاندا . سەربەخۇيى ئاسانتر بەدەست
دېت و دەپارېزىرېت ئەگەر دەسەلاتىك بەدەستەوہ بېت . لەبەر ئەوہ، ھەندىك
پەرستار بەدوای شوينى بەرئوہبەرايەتيدا دەگەرېن بۇ بەرفراوانكردى
شايسەيى كلينيكالى بۇ مسۇگەر كرىنى سەربەخۇيىان لە شوينى كار دا .

رېكخراو يان دام و دەزگای پېشەيى

كاركردى لە ژېر چەترى رېكخراو يان دام و دەزگای پېشەييدا ، پېشە لە ئىش
جيا دەكاتەوہ . فەرمانرەوايى كرىن ، دامەزراندن و پاراستنى رېكخستەكانى
كۆمەلایەتى و راميارى و ئابوورېيە لەو رېگايە كە پېشەگەر كار و زانست و
بارودۇخى ئىش كرىن و كارو بارى پېشەي خۇى كۆنترۆل دەكات . پەرستاران
بەم شىوہيە پىنوستيان بەكاركردى لە رېكخراو يان دام و دەزگاکانى پېشەييدا
ھەيە .

كۆمەلەي پەرستارانى ئەمريكا رېكخراويكى پېشەيە كە پېشەي پەرستارى
پېش دەخات لە رېگای گەشەپيدانى پىوہرەكانى كارى پەرستارى، پېشخستنى
بارى ئابوورى و گشتى پەرستاران لە شوينى كاركردىاندا ، پلان دانان بۇ
تېروانينىكى پۆزەتيف و راستەقىنە لە پەرستاريدا و پروپاگەندە كرىن لە لايەن
كۆنگرېس و لايەنەكانى ياسايى لەسەر بابەتەكانى چاودىرى پەرستارى كە
كارىگەرە لە سەر پەرستارى و جەماوہر .

كۆمەلئاسازى لە پەرسىتارى

پىئومرەكانى خويىندىن و كار بۇ پيشە لە رىنگاى ئەندامەكانى ئەو پيشەيە ديارى دەكرين ئەك خەلكى تر. خويىندىن و فيربوونى پيشەيەك گيرۇدەي پرۇسەيەكى تەواوى كۆمەلئاسازى دەببىت وە گەيشتن بە قوولايى لايەنەكانى كۆمەلئايەتى و بۇچوونەكان و سىماى تكنىكى بە خۇو دەگرىت كە لە بوارەكانى تر بەم شىوہيە نيە.

كۆمەلئاسازى دەتوانىت بە سادەيى پىئاسە بكرىت : پرۇسەيەك كە لە رىنگاى ئەو دا خەلك : أ- فيردەبن بين بەئەندامى گروپ و كۆمەلەكان ، ب- فيرى ئەو ياسا كۆمەلئايەتايە دەبن كە پەيوەندىەكانى نيوانيان پىئاسە دەكەن. كۆمەلئاسازى فيربوونى رەفتار كردن ، ھەست كردن و دىتنى جيھان بەشىوازىك وەك خەلكانى ترى خاوەن ھەمان رۆل. ئامانچ لە كۆمەلئاسازى پيشەيى چەسپاندىنى رەوشتى ئاسايى ، بەھاكان ، بۇچوون و رەفتارى زانراوہ كە پىئويستىن بۇ مانەوہ و بەردەوام بوونى پيشەيەك .

مۆدىلى جوراوجۆر بۇ پرۇسەي كۆمەلئاسازى گەشەپىداوہ . مۆدىلى " بنيز " (۲۰۰۱) پىنج ئاستى كارامەيى لە پەرسىتارىدا دەخاتەروو كە لەسەر بنەماى مۆدىلى گشتى بەدەست ھىنانى شارەزايى و كارامەيى " دىرفوس " ە . ئەم پىنج قۇئاغە ، كە بۇ فيركردن و فيربوون بەكاردين برىتتىن لە تازەكار ، تازەكارى

پىشكەوتوو ، شارهزا ، كارامه ، پىپۇر . بىنيز دهنوسىت ئەزمون زۇر پىئوسته
شارەزايى و زانىيارى پىشەيى (خىشتە ى ۳).

خىشتە ى ۳- قۇناغەكانى بىنيز بۇ كارامەيى پەرستارى

قۇناغى يەكەم : تازەكار

بىي ئەزمونە (بۇ نمونە قۇتابى پەرستارى) . ئەركەكانى سنووردارن ، سەرەخت و
رانەگۇرد و زىادتر بە ياسا و پەيرەو بەرئودە دەچىت تاكو ئەزمون .

قۇناغى دووم : تازەكارى پىشكەوتوو

كارە بەسەندەكان لىك جيا دەكات . لايەنە مانادارەكانى ھەر بارودۇخىكى راستەقىنە
دەناسىت ، و بە پىي ئەو ئەزمونەي كە ھەيەتى تواناي برىاردانى ھەيە لە ھەر ھەلومەرچىكدا

قۇناغى سىيەم : شارهزايى

دوو تا سى سال ئەزمونى ھەيە . تواناي پلان دانان و رىكخراويدى ھەيە ، فاكترە گرنگ و
ناگرنگەكان لىك جيا دەكاتەودە . پىنداويستىيە ئالۇزەكانى چاودىزى جوراجۇر رىك دەخات .

قۇناغى چوارەم : كارامەيى

سى تا پىنج سال ئەزمونى ھەيە . لە بارودۇخەكان بە گىشتى نەك بەش بەش تى دەكات بە
پىچەوانەي قۇناغى دووم . تىگەيشتىنكى گىشتى سەبارەت بەتەندروستخواز ھەيە كە دەبىتە
ھۇي پىشكەوتنى لە برىارداندا . جەخت دەكاتە سەر ئامانجە درىژخايەنەكان .

قۇناغى پىنجەم : پىپۇر

كارەكانى لە گۇرپىندايە ، نەرمە و زۇر شارهزايانە ئەنجاميان دەدات ، زۇر پىئوستى بەياسا و
پەيرەو و رىنمايىيەكان نىيە بۇ تىگەيشتن لە بارودۇخەكان بۇ كارى گونجاو . زۇر شارهزايانە
شۇقە دەكات و بە توانايە لە روونكردەودى بارودۇخە نويىيەكاندا . ئارەزوو دەكات بۇ ئەنجام
دانى كارىكى تايبەت چونكە بە دروستى ھەستى پىندەكات . پىئوستى بەياسا و پەيرەو و
رىنمايىيە نىيە بۇ تىگەيشتن لە بارودۇخەكان بۇ ئەنجامدانى كارى گونجاو .

يەككە لە ميكانيزمە بەھىزەكانى كۆمەلسازى پىشەيى تىكەل بوونى قوتابىيە ھاوريكانە لەگەل يەكتريدا. بە پىي كەلتورى قوتابيان، ھەموويان پىكەو دە ئاست و ئاراستەي ھەولە زانستى و ئەكادىمىيەكانى خويان ديارىدەكەن . ئەوان گەشە بە تىروانىنى خويان دەدەن سەبارەت بەو بارودۇخانەي كە تىكەوتوون ، ئەو ئامانجانەي كە بويان ھەول دەدەن ، جۆرى ئەو چالاکيانەي كە سوودمەند و گونجاون ، كۆمەلئىك كار دادەمەزىنن كە گونجاون لەگەلئاندا. قوتابيان بە ھەستى ھاوكارى دوولايانە و پالپشتى و يەكبوونيان پىكەو دە دەبەستريئەو .

گرنگترين بەھاكانى پەرستارى

پەرستار لە ناو پرۇگرامى خويندندا بەھا پىشەيەكانى گەشە پىندەدات و روونى دەكاتەو دەيكاتە بەشئىك لەخوى و بيرو باوهرى . بەھاكانى تايبەتى پىشەيى پەرستارى لە پرىنسىپى رەوشتى پەرستارىدا ، لە پىوهرەكانى كارى پەرستارى و لە سىستەمە ياسايپەكەيدا ھاتووە . ھەرۇھا لە سالى ۲۰۰۱ دا ، كۆمەلەي نەتەوويى پەرستارانى قوتابى دەستورئىكى بۇ رەوشتى ئەكادىمى و كلينىكى پەسەند كرد (خشتەي ۴).

خشته ۴- كۆمەلەي نەتوھەي قوتايىنى پەرستارى: پرىنسىپى رەشتى ئەكادىمى و كلينىكى

پىشەكى

قوتايىنى پەرستارى لىپرسراوى كۆمەلگان لە فېزىبونى شارەزايى تيورى و كلينىكى ئەكادىمى كە پىويستىن بۇ پىشكەش كەردنى چاودىزى پەرستارى. شويىنى كارى كلينىكى بەرنگارپوونەوھە وليپرسراوھەتى بى ھاوتا دروست دەكات لە كاتى كە چاودىزى كەردنى لە مرؤف لە كەش و ھەوا جياوازەكانى چاودىزى تەندروستيدا.

پرىنسىپى رەشتى ئەكادىمى و كلينىكى پىويستە بە شىوئەك بىت كە قوتايى بە چاكى ئەو كۆمەلگايەي كە تىيدا دەژىت بناست . ناوەرؤكى ئەم پرىنسىپە رەشتىە دەبىت بە شىوئەك بىت كە يارمەتى قوتايى بەت بۇ بىناكەردن و پتەوكەردنى بەنەما ئەخلاقيەكانى. ئەويش بە شىوئەك كە لە ھەموو رەفتارى رۇژانەيدا رەنگبەتەوھە و يارمەتى گەشەي كەسايەتى قوتايى بەت.

دەستورىك بۇ قوتايىنى پەرستارى كاتىك كە دەچنەناو كەش و ھەواي ئاكادىمى و كلينىكىدا: برۋامان وايە كە بەنچىنەكانى رەشتى وەك رىپىشانئەدەرىك پىويستىن بۇ پىشخستى پىشەكە. بەم شىوئە پىشيار دەكەين بۇ :

۱- ئامۇزگارى كەردن بۇ مافەكانى ھەموو تەندروستخوازان .

۲- پاراستنى نەينىيەكانى تەندروستخواز .

۳- ئەنجام دانى كارى گونجاو بۇ دلىيا بوون لە نەھىشتنى مەترسى لە سەر تەندروستخوازان و خۇي و دەوربەرى .

۴- پىشكەش كەردنى چاودىزى بۇ تەندروستخواز لە كاتى خۇيدا و بەشىوازىكى پىشەيى و بە دلسۇزى.

۵- بەشىوازىكى دروست و راستگۇيى و لە كاتى خۇيدا قسە لە گەل نەخۇش بىرئىت.

۶- بەرزترىن ئاستى بەنەماي رەشتى راست بە كار بىنئىن و لىپرسراويەتى كارەكانمان قەبول بىكەين.

- ۷- له تەواوی تەمەندا له سەر رینگای فیزیوون بیت بۆ پیشخستنی پیشکەیی و گەشە کردنی کاری پەرستاری.
- ۸- بە ریز لیتان خەلک چارەسەر بکەن و کەش و هەواپەکی وا دروست بکەن کە مافی مرۆڤ و بەهاکان، کەلتور و بیر و باوەری مەعنەوی تیندا پارێزرزو بیت.
- ۹- بۆ دلتیا بوون له باشترین جۆری چاودیزی له شینوازیکی شیاو و پەسەندا له گەل ئەندامانی ئاکادیمی و ستافی کلینیکی هاوکار بن.
- ۱۰- له هەر هەلپەك سوود وەرگیریت بۆ گەشەپێدانی توانای ماموستایان و ستافی کلینیکی بۆ تینگەشتن له پێداویستیهکانی قوتابیانی پەرستاری.
- ۱۱- ماموستایان و ستافی کلینیکی و گروپەکان هان بەدەن بۆ ئامۆژگاری کردنی قوتابیانی پەرستاری.
- ۱۲- رینگا نەدان بە قوتابیانی بۆ ئەنجامدانی ئەو تەکنیک و کردارانی کە راهینانیان له سەری ئەنجام نەداوە.
- ۱۳- خۆپاراستن له راسپاردنی هەر کارێک یان چاودیرییهك بە قوتابیانی له ئاکادیمی یان کلینیک کە مەترسی ناخوێزرزو دروست دەکات بۆ تەندروستخۆز و خۆیان و خەلکی تر.
- ۱۴- یارمەتی ستافی پەرستار یان ماموستا بەدەن بۆ دلتیا بوون له سەربەخۆیی تەواوی تەندروستخۆز سەبارەت شیوەی چارەسەرکردن و توێژینهووە به شیوەیهکی روون و ئاشکرا.
- ۱۵- له خواردنەوێ مەشروباتی ئەلکحولی و ماددەکانی تری بیهۆشکەر له کۆلیژ و شۆپنی کلینیکی خۆتان بپارێزن بۆ ئەوێ بریاری دروست بەدەن.
- ۱۶- هەول بەدەن بۆ گەشتن و راگرتنی بەرزترین ئاستی سەلامەتی خۆتان.
- ۱۷- یارمەتی ئەو قوتابیانی بەدەن کە تووشی بە کار هینانی ماددە بیهۆشکەرەکان بوونە و له رووی جەستەیی و عەقلیەووە زامدارن..
- ۱۸- سیاسەتەکان و یاساكانی قوتابخانە سەبارەت بە کارە ئاکادیمی و کلینیکەکان بەرز بکەن و مافی بەرنگار بوونەووە و رەخنە گرتن له یاسا وە پەیرهووەکان بپارێزن.

فاكتورە كارىگەرەكانى كارى پەرستارى سەردەم

بۇ تىگەشتەن لەكارى پەرستارى لەم سەردەمە و داھاتوودا، پىئويستە لە ھەندىك ھىزى كارىگەرى كۆمەلەيتى تىگەين. ئەم فاكتورانە كارىگەريان ھەيە لە سەر ناخى سيستەمى چاودىرى تەندروستى و پەرستارى وەك بەشىكى گەرەى ئەم سيستەمە ناتوانرنت رىگای لى بگيرنت.

ئابوورى

پالپشتە دارايىيە گەرەكان لەلەين جەماوەر و پرۆگرامى بيمەى تەندروستى كەرتى تايبەت بووئە ھۇى زيادبوونى پىويستى چاودىرى پەرستارى. لە ئەنجامى ئەوودا، ئەو خەلكەى كە لە رابردوودا نەياندەتوانى چاودىرى تەندروستى وەرېگرن ئىستا رۇژ بە رۇژ زيادتر سوودمەند دەبن لەم جۇرە خزمەتگوزاريانە وەك بەشى چاودىرى فرىاكەوتن، راونىزكارى تەندروستى عەقلى و پىشكنىنى جەستەيى بۇ خۇپاراستن. لە سالانى رابردوودا نرخى چاودىرى تەندروستى ھەر لە زيادبووندا بوو. لەسالى ۱۹۸۲، سيستەمى پارەدانى پزىشكى بۇ خزمەتگوزارىى نەخۇشخانەكان و پزىشكەكان، پىدا چوونەوئەى بۇكرا بە مەبەستى دارشتنى كرى بە گۆيرەى دەست نىشان كردنى پزىشكى. ئەم جۇرە سيستەمەى پۆلین كردن بە گروپى پەيوەنددار بەدەست

نیشان کردن (Diagnostic-related groups) ناسراوه. لهم سیسته مه دا لیستی دهستنیشان کردنه کانی پزیشکی پۆلین کراوه. به به کارهیتانی ئەم یاسایه ئەو کەسانه ی که به راستی نه خووشن و پیویستیان به خهواندن ههیه له نه خووشخانه دهمینینهوه. له گهه ئەوهشدا نرخه کانی چاودیتری تەندروستی روو له زیادبوون دایه.

ئەم گۆرانکاریانە پەلیان هاویشتووە بۆ ناو بواری پەرستاریش. بە رینگای تاقی کردنهوه کانی پیش خهواندن، زیادبوونی نهشته رگهری یهك رۆژی، چاکسازی پاش خهواندن له نه خووشخانه، چاودیتری تەندروستی ناو مالان. پاراستنی تەندروستی، پرۆگرامه کانی رینگ و پینکی جهستهیی و پرۆگرامه کانی فیژکردنی تەندروستی کۆمه لایهتی جهخت لهوه کراوه تەوه که خهواندنی نه خووش له نه خووشخانه کهم بکریتهوه. له ئەنجامدا، ژمارهیهکی زیاتری له پەرستاران له شوینه کانی تەندروستی کۆمه لگادا سه رقالن وهك ئاژانسه کانی تەندروستی ناو مالان، خانە ی به سالادا چوووان و کلینیکه جه ماودریه کان. ئەم گۆرانکاریانە له جۆری ئیش کردنی پەرستاراندا تیکهه له خۆیندنی پەرستاری، توپیننهوه ی پەرستاری و کاری پەرستاری کراوه.

پیویسته کانی تەندروستخواز یان به کارهینەر

به کارهینەر هه کانی خزمه تگوزاریه کانی پەرستاری (خه لک) هیزتکی کاریگه ربوونه له زیاد بوونی گۆرانکاری له کاری پەرستاری دا. به گشتی،

ئاستى خويندەۋارى خەلك باشتربوۋە، زانىيارى زياتريان ھەيە سەبارەت بە تەندروستى و نەخۇشى بە بەراورد لە گەل رابردوودا. بەكارھينەرەكان، ھەروھە ھۇشياريان زياتر بوۋە بەرامبەر بە پىۋىستەكانى دىكەى چاودىرى. بابەتەكانى رەۋشتى و رەفتارى بوۋنەتە ھۇى ئەۋە كە خەلك زياتر باس لە پىداۋىستىەكانى ھەژاران و گروپە كەمىنەكان بكن .

چەمك و ماناكانى تەندروستى و پەرىستارى، ھەروھە لە ناو خەلكىشدا گۇراۋە. ئىستا ئەو باۋەرە جىگىر بوۋە كە تەندروستى مافى خەلكە، نەك مافى تايبەتى زەنگىنەكان. دەزگانى راگەياندن جەخت لە سەر ئەم پەيامە دەكەن كە خەلك دەبىت بەرپرسىارىتى سەلامەتى خۇيان لە ئەستۇ بگرن بە رىگای پشكنين جەستەيى بە رىك و پىكى، پشكنين بۇ ھەوت نىشانەى مەترسىدارى شىرپەنجە، راگرتنى سەلامەتى دەروونى لە رىگای ھاوسەنگ كردنى كار و خۇشگوزەرانىدا. ئارەزوۋى و خزمەتگۇزارى تەندروستى و پەرىستارى ئىستا لە ھەر كاتىك زياتر بوۋە. ئىستا كە خەلك زياتر دەيانەۋىت رزگاربن لە نەخۇشى، ئەوانە ھىز و زىندوۋىەتى و ھەست بە سەلامەتبوونيان دەۋىت.

رۇژ بەرۇژ، بەكارھينەر بەشدار بوونىكى چالكانەتر لە برپارداندا سەبارەت بە تەندروستى و چاودىرى پەرىستارى دەكات. كۆمىتەكانى پلاندانان جەخت لە سەر پىشكەش كردنى خزمەتگۇزارى پەرىستارى بۇ كۆمەلگا دەكەن كە زۇربەى جار بەكارھينەر ئەندامىكى چالكاكە لەم كۆمىتەيەدا. بۇ ئاگادار بوون بە دروستى

له ئاستى داھاتى خەلك زۆربەى كۆمەلەكانى پەرستارى و ئاژانسەكانى رىئىكخستن، نوپنەرى بەكارھيئەريان ھەيە لە دەسلەتياندا.

پىكھاتەى خيزان

پىكھاتەكانى نۆى خيزان واى كىردوو پىويستى بە خىزمەتگوزارىسەكانى پەرستارى زىادتر بىت. زۆربەى خەلك دوور لە بنەمالەى خويان دەژين و بەخپوكەرى خيزان، مەرج نىە پياو لە مال بىت (ئەم بارودۆخە لە كۆمەلگاي ئەوروپىيە و لە كوردستان پىكھاتەى خيزان وەك خۆى ماوەتەوە). لە ئەمرودا، زۆربەى پياوان بەتەنيا و ئافرەتان بەتەنيا مندالانى خويان بەخىودەكەتن و لە زۆربەى خيزانەكان ، دايك و باوك، ھەردووكان ئيش دەكەن. وا باوہ كە دايك و باوكى نۆى دوور بژين لە دايك و باوكى خويان. ئەم خيزانە نوپيانە پىويستيان بە پالپشتى ھەيە.

دايكە ھەرزەكارەكان، ھەروەھا پىويستيان بەخىزمەتگوزارى پەرستارى ھەيە ھەم لە كاتى دووگان بوونياندا و ھەم پاش مندالبوونيان. پىويستىيەكانيان پىويستى ئاسايى ھەرزەكارەكانە لە لايەك و لەلايەكيش دايكايەتەيە. زۆربەى ئەم دايكە ھەرزەكارانە مندالى خويان بەتەنيا بەخىو دەكەن ئەگەر ھىچ يارمەتەيەكيان لە لايەن باوكەوہ ھەبىت يان نەبىت، ئەم جۆرە خيزانە يەك كەسيە (تەنيا دايك) زۆر ناسكن بەئاسانى تووشى گرفت دەبن چونكە دايكايەتى تىكەل بە بارى سەخت و ئالۆزى ھەرزەكارى دەبىت. و لە بەر ئەوہى كە زۆربەى ئەم

خيزانانە لە ھەژاریدا دەژین، منداڵەکانیان بە گۆبرەى پىئويست ڤاكسىنە ناکرین
و لە بەردەم مەترسى زیادترى گىرو گرافتەکاتى تەندروستى و خۇراک دەين.

زانست و تەکنۆلۆژى

پيشکەوتن لە زانست و تەکنۆلۆژىدا کارىگەرى ھەيووھ لە سەر کارى پەرسىتارى.
بۇ نموونە، ئەو کەسانەى کە نەخۆشى ئايدىزىان ھەيە دەرماى نۆى و ھردەگرن
بۇدواخستنى ئەو گىروگرافتەنى کە بە ھۆى ئەم نەخۆشىەوھ تووش دەين.
پەرسىتاران دەبىت زانباريان ھەبىت لەسەر کارى ئەم جۆرە دەرمانانە و
پىداويستى ئەم نەخۆشانە. بىوتەکنۆلۆژى (Biotechnology) کارى کردووھتە
سەر چاودىرى تەندروستى. بۇ نموونە پەرسىتار رووبەر ووى پەيدا بوونى
تەکنۆلۆژى بۇماوھى بووھ وەک بوارى چارەسەر کردنى شىرپەتجە. پەرسىتاران
پىويستيان بە فراوان کردنى بنچىنەى زانىارى و کارامەى تەکنىكى خۇيان
ھەيە بۇ ئەوھى کە بتوانن خۇيان بگۆتجىتن لەگەن پىداويستىەکاتى نۆى
تەندروستخوازاندا.

لە ھەندىک جىگادا پيشکەوتنى تەکنۆلۆژى وای کردووھ پەرسىتار لە کارى خۇيدا
زۆرىسپۆر بىت. پەرسىتاران گەلئىک جار ئامىرى کۆمپىوتەرى وورد بۇ چاودىرى
کردن و چارەسەر کردنى تەندروستخوازن بە کار دەھىنن. لەگەن گۆرپنى
تەکنۆلۆژىادا، خویندىتى پەرسىتارىش گۆراوھ و پەرسىتاران پىويستيان بە قىر بوون
ھەيە بۇ پيشکەش کردنى کارى پەرسىتارى کارىگەر و سوودمەتد و بى مەترسى.

پروگرامى ئاسمانى بوو تە خاۋن تە كىنۇلۇژىيە پىشكە وتوو بۇ سە فەرى ئاسمانى، چۈنكى پىويستىيان بەۋە ھە بوو كە چاۋدىرى فەزايى و ئاسمان بىكەن لە دوورەۋە و ھەروەھا ماددە رۇناكبەخشەكان و بچووك كىرنەۋەى ئامىرەكان. چاۋدىرى تەندروستىش سوودى ۋەرگرتوۋ لەم تەكنۇلۇژىيە تازەيە كە بە شىۋەيەك دروست كراۋە كە بۇ كارى پۇشكى بە كار بىت ۋەك ئەستىرەبىن (كە بۇ پەككەۋتنى بىنن بە كار دىت) ، پۇمپى تىكرىنى ئەنسۇلن ، ۋىلچىر كە بە دەنگ كۇنترول دەكرىت، ۋىنە گىرنى لەرەلەرى مۇگناتىسى، نەشتەرگەرى بە لىزەر، فىلتەر بۇ ئامىرەكانى كۇنترولى شلە لە رىگاي دەمارە خويىن ھىنەرەكان و چاۋدىرى كىرنى سىستەمەكانى كۇمپىتەرى بۇ چاۋدىرى چىر.

زانىارى ۋە پەيوەندى دوور

(Information & Telecommunications)

زانىارى ئىنتەرنىتى كارى كىرەتە سەر چاۋدىرى تەندروستى. بەم شىۋەيە تەندروستىخۋازان سەبارەت بە تەندروستى رۇژ بە رۇژ زانىارى زىادتر بە دەست دەھىننن. ئەۋكەسانەى كە نەخۇش بە تايىبەت ئەۋانەى نەخۇشەكەيان درىژخايەنە ۋە گىيانىان لە مەترسى دايە تىنوتىرەن كەسن بۇ بە دەست ھىتانى زانىارى. بەم شىۋەيە پەرىستاران پىويستىيان بە لىكدانەۋەى سەرچاۋەكانى ئەم زانىارىانە ھەيە بۇ تەندروستىخۋاز و خىزانەكانىان. چۈنكى ھەموو زانىارىەكانى ناۋ ئىنتەرنىت دروست نىە، پەرىستاران دەبىت ئەۋ زانىارىانە رەت بىكەنەۋە و

ھاوکارى خەئك بىكەن بۇ دەست ھىنئانى باشتىرىن ئاست و تۆرەكانى باوهر پىكراو. لىكئانەوھى زانىارىەكان و يارمەتىدانى نەخۇشەكان بۇ ھەئسەنگاندى زانىارىەكان و دىار كرىنى سوودمەندى و بى كەلكىان.

پەيوەندى دوور واتە گواستەوھى زانىارى لە شوئىنىك بۇ شوئىنىكى تر بە بەكارھىنئانى ئامىرەكانى گواستەوھى زانىارى بە شوئىنىك نىشانە، وشە و وئىنە و بانگەوازی لە رىنگاى تەل، رادىو و سىستەمەكانى تر. "گرىن برگ" (۲۰۰۰) ، شى دەكاتەوھە كە ئەو وشانەى كە بە tele دەست پى دەكەن ماناى دوورى دەدەن، وە بۇ وەسفى كرىنى زۆر بەى خزمەتگوزارىەكانى چاودىرى تەندروستى كە لە رىنگاى پەيوەندى دوورەوھەن بە كار دىن.

تەندروستى دوور (Telehealth) تەكنۆلوژىاى پەيوەندى دوور بە كار دىنىت بۇ پىشكەش كرىنى چاودىرى تەندروستى لە دوورەوھە. ئەمانە برىتىن لە بە كار ھىنئانى وىدىوكۇنفرانس، كۆمپىوتەر يان تەلفون. پەرستارى دوور (Telenursing) كاتىك روو دەدات كە پەرستار لە رىنگاى سىستەمى پەيوەندى دوورەوھە چاودىرى دەكات. نمونەكانى پەرستارى دوور وەك پەرستارىكە كە بە تەلفون پەيوەندى بە مالى تەندروستخوزان دەكات بۇ ھەئسەنگاندى چاكبوونەوھىيان يان وەلامدانەوھى پرسىپارەكان، پەرستارىك كە لە وىدىوكۇنفرانس بەشداردەبىت، راپوئىژكارەكان يان شارەزاكان لە شوئىنە جىاوازەكان باس لە پلانى چاودىرى تەندروستى دەكەن، پەرستارىك كە

تەكنۇلۇژى وىدېئوفۇن بە كار دىنىت بۇ ھەلسەنگاندنى ژىانى تەندروستخواز لە شوپنە دوورەكان.

تەندروستى دوور ھىچ سنورىك نانسىت و بۆشەش مەسەلەى ھەبوونى بەلگەنامەى رېپېدان سەرى ھەلداوہ. بۇ نموونە ئەگەر پەرىستارىك لە ولاتى خوى رېپېدراوہ كە زانىارى بداتە نەخۇش، ئايا بۇ ولاتى تر بەلگەنامەى دەويت؟ ئەنجومەنى نەتەوہىى بۇردى پەرىستارى ولات گۇرپىنى بەلگەنامەى يەك ولاتى بۇ چەند ولاتى پەسند كرد.

ياسا دانان

ياسادانان سەبارەت بە كارى پەرىستارى و بابەتەكانى تەندروستى ھەم لە سەر جەماوەر و ھەم لە سەر پەرىستارى كارىگەر بووہ. گۇرانكارىەكانى تەندروستى ھەروہا كارى لە پەرىستارى كردووہ. بۇ نموونە ياساى ديارى كردن لە لايەن خودى نەخۇشەوہ پىئوستى بەوہ ھەيە كە ھەر كەسىكى بالغى خويندەوار ئاگادار بكرىتەوہ لە بارەى مافەكانيان لە كاتى وەرگرتن و خەواندنيان لە بنكەكانى چاودىرى تەندروستى بۇ پەسەند كردن يان رەتكرنەوہى چاودىرى پۇرىشكى و بەكار ھىنانى پىشكەوتووترىن رىنمايىەكان. ئەم ياسايە كە لە زۇربەى بنكەكان جى بە جى دەكرىت، كارىگەرى ھەيە لە سەر رولى پەرىستار لە پالپىشتى كردنى تەندروستخواز و خىزانەكانيان.

دېمۇگرافى

دېمۇگرافى خۇبىندىنەۋەى دانىشتوانە كە بىرىتتە لە ئامارى دابەش بوونيان لە رووى تەمەن و شوپىنى نىشتەجى بوونيان و مردن و نەخۇشى. ئەم زانىارىيانە پىيوستىن بۇ ھەلسەنگاندنى خزمەتگوزارى پەرىستارى بۇ نموونە:

- ژمارەى دانىشتوان لە باكورى ئەمىرىكا زۇر بوو. ھەرۋەھا ژمارەى خەلكى بە تەمەن و بە سالداجوو زۇر بوو. ئەمە پىيوستى خزمەتگوزارى زۇر بۇ ئەم گروپە پىشان دەدات.
- خەلك لە دىھاتەكانەۋە بۇ شارەكان كۆچ دەكەن. ئەمە نىشانەى زىادبوونى ئەو گىروگرفتانهىە كە دەرەنجامى پىس بوونە و كارىگەرەكانى زۇر بوونى خەلكە لە شوپىنك. لە بەرئەۋە زۇربەى خزمەتگوزارى پەرىستارى لە شارەكانە.
- زانىارى لە سەر ژمارەى مردن و نەخۇش كەوتوووان پىشان دەدەن كە فاكترەكانى مەترسى كامانەن. زۇربەى ئەم فاكترەرانە ۋەك جگەرە كىشان گەرەترىن ھوى مردن و نەخۇشىە كە دەتوانرىت بە گۇرىنى شىۋازى ژيان دوور بخرىنەۋە.

كەم و كۆرى ئىستى پەرىستارى

زۇربەى فاكترە كارىگەرەكان كەم و كۆرى ئىستى كارى پەرىستارى (خشتەى ۵) جىاوازن لەۋەى پىشوو. پەرىستارە دامەزراۋەكان گەرەترىن گروپى

پيشكەشكارانى چاودىرى تەندروستين. لە گەل ئەو دەشدا ژمارەيەكى كەم دىنە ناو شويىنى كار كردن و شويىنە دووردەستەكان رووبەرووى كەم و كورتى زۆرى خزمەتگوزارى پەرستارى دەبن. پيگەيشتنى پەرستار ھاوسەنگ نيه لە گەل پيويستيدا، بە تايبەتى بۇ پەرستارنى تايبەتمەند (بۇ نموونە بۇ چاودىرى چپ، ئەو چاودىرى دەكرينت كە لە بيست سالى داھاتوودا خراپترىش بيت. ديارى كردنى كەم و كورتى لە پەرستاريدا پيويستى بە چالاکى ھاوبەشى نيوان سيستمەكانى چاودىرى تەندروستى ھەيە، ئەوانەى سياسەتيان بە دەستەودەيە، ماموستايانى پەرستارى و ريڭخراوھەكانى پيشەيىن. پيشنيارەكان ئەمانەن بەلام بەمانەدا قەتيس ناکرين:

- دانانى ميكانيزميكى پيشكەوتوو بۇ قۇتابيانى پەرستارى بۇ ئەوھى لە پروگرامى خويندنى خۇياندا بە شيوھەكى كاريگەرانه و خيراتر پيش بکەون.

- وەرگرتنى خەلکى گەنج بۇ پەرستارى.

- چاکسازى لە ھەلومەرجى كاري پەرستاريدا: دروست كردنى نەرمى زيادتر لە كاتژميرى كارکردندا، پاداشت كردنى پەرستارنى بە ئەزموون كە كاري ئامۆزگارى ئەنجام دەدەن و دابين كردنى ستافى پيويست و زيادکردنى مووچەيان.

- زيادکردنى بوودجەى فيرکردنى پەرستارى.

خشته ی ۵- فاكتره كارىگه ره كانى كه م و كورتى كارى په رستارى

» به ته مهن بوونى هيلى كارى په رستارى

- ژماردى په رستارنى ژير ۳۰ سالن كه م بوونه ته وه.
- ژماردى په رستارنى نيوان ۴۰ - ۴۹ سالن، كه ۴۰٪ يان گه ورده تر دهن له ۵۰ سالن له سالنى ۲۰۱۰ دا.
- ددرچوونى تازه درنگ دين بۇ كار كردن وه خوازيارن سالانى كه متر بميننه وه.

» به ته مهن بوونى ماموستايانى په رستارى

- كاتيك ماموستايانى په رستارى خانه نشين ددكرين مه ترسيه كه له سه ر كه مى ماموستا له پروگرامى خوندىنى په رستارىدا.
- » كه م بوونى هاتنه ناوى گه نجان بۇ كارى په رستارى
- كه م بوونى ناوونوسين له پروگرامى په رستارىدا.

» به سالاد اچوونى خه لك

- ژماردى كه سانى ۶۵ سالن و به سه رده وه دوو به رامبه ر دهن له سالانى نيوان ۲۰۰۰ تا ۲۰۳۰
- زيادبوونى پيوستيه كانى چاوديزى ته ندروستى نه م كه سانه.

» زيادبوونى پيوستى به په رستاران

- زياد بوونى وريابى ته ندروستخوازان و پيوستيان به په رستارانى شاره ز ا و تايبه ت .
- كه م بوونى ماودى مانه وه له نه خۇشخانه له نه نجامى دريترخايه ن بوونى چاوديزى و شوينه كانى پيشكه شكردى چاوديزى ته ندروستى له ناو كۇمه لگادا، پيوستى به په رستارانبيان له ناو كۇمه لگادا زياد كرووه.

» گرفته كانى شوينى كار كردن

- كه م بوونى ستاف.

- سەختى و زىادبوونى كار .
- زىادبوونى بەكارهينانى ماودى بىكارى و حسانهود .
- كەم بوونى پالېشتى بۇ ستاف .
- كەمى پاداشت .
- سەختى دامەزراندن و راگرتنى ستاف .

گفتوگۆى ھاوبەش

زۆربەى پەرستاران شىوهدى گفتوگۆى ھاوبەش بەكاردهينن بۇ ھەلسوكەوت كىرن لەگەل ئەو شتانەى كە لايان گىرنگە . كۆمەلەى پەرستارانى ئەمىرىكا بەشدارى دەكات لە گفتوگۆى بە كۆمەلە وەك پالېشتىك بۇ پەرستاران بۇ ژيانى ئابووورى و پرۆگرامى گشتى سەلامەتيان . ئەمرۆكە پەرستاران پەيوەندى بەو رىكخراوانە دەكەن كە خشتەى گفتوگۆيان بۇ دادەنين . پەرستاران زىادتر گىرنگيان داوہ بە لايەنى ئابووورى و لايەنى دروستى چاودىرى كىرن لە تەندروستخوازن و سەلامەتى كاركىرن بۇ خۇيان .

كۆمەلەكانى پەرستارى

كۆمەلەكانى پىشەيى پەرستارى وەك رابەر كار دەكەن كە كارىگەرن لە سەر زۆر لايەنى دىكەى پەرستارى . بايەخ پىدانى يەكيتتى نەتەوهدى بەخشىنى بروانامەى پەرستارى و لىژنەى خویندىنى ئەكادىمى پەرستارى و بە پروگرامەكانى خویندىن ، كارىگەرى ھەبووہ لە سەر كارى پەرستارى .

زۆربەى پروگرامەكانى پەرستارى بە بەردەوامى پېش دەكەون بۇ گەشتن بە پىۋەرەكانى دانپىدانان. لە ئاكامدا پەرستارە دەرچووۋەكان باشتىر ئامادە دەكرىن بۇ گەشتن بە پىۋىستىيەكانى كۆمەلگا.

بۇ كاريگەر بوون لە سەر رىيازى چاودىرى تەندروستى، گروپىك لە پەرستارانى پىشەيى بە شىۋەيەكى فەرمى رىكخران بۇ پىشخستنى سىياسەتى كار كردن و چاودىرى تەندروستى لە كارى پەرستارىدا. رىكخراوى پەرستارانى سىياسەتكار لە سالى ۱۹۷۱ دامەزرا و بووۋە بازووى كۆمەلەى پەرستارانى ئەمريكا لە سالى ۱۹۷۴دا. ئەو كاتە ناوى گۇرا بە يەكيتى پەرستارى بۇ كارى سىياسى. لەم گروپەدا پەرستاران چالاکانە لە پەرلەماندا كاريان دەكرد بۇ دانانى ياساى كاريگەر لە سەر چاودىرى تەندروستى. ژمارەيەك لە رابەرانى پەرستارى ھەندىك پۇستى سەر بەخۇييان لە حكومەت بە دەست ھىناۋە. بە دەست ھىنانى ئەم پۇستانە زۆر پىۋىستىن ئەگەر پەرستاران ئۆمىدەوار بن بە بەردەوامى كاريگەرى چالاکى سىياسى.

ریکخراوهکانی په‌رستاری

له ماوه‌ی گه‌شه‌کردنی په‌رستاری ژماره‌یه‌کی زور له ریکخراوه‌کانی په‌رستاری دروست بوون. ئەم ریکخراوانه له ئاستی ناوځوویی، ولات، نه‌ته‌وه‌یی و نیونه‌ته‌وه‌یی دان. ئەو ریکخراوانه‌ی که زوربه‌ی په‌رستاران‌ی باکووری ئەمریکایان له خو‌گرتووه‌ ئەمانه‌ن: کۆمه‌له‌ی په‌رستاران‌ی ئەمریکا، کۆمه‌له‌ی په‌رستاران‌ی که‌نه‌دا، یه‌کیتی نه‌ته‌وه‌یی په‌رستاران. ئەنجۆمه‌نی نیونه‌ته‌وه‌یی په‌رستاران و کۆمه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌یی قوتابیان‌ی په‌رستار. هه‌روه‌ها ژماره‌ی ریکخراوه‌کانی په‌رستاری پسپو‌ریش زور بوود. بۆ نموونه ئەکادیمی په‌رستاری هه‌ناو و نه‌شته‌رگه‌ری، کۆمه‌له‌ی ئەمریکایی په‌رستاران‌ی بیهۆشکه‌ر، کۆمه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌یی په‌رستاران‌ی ره‌ش. کۆمه‌له‌ی نه‌ته‌وه‌یی په‌رستاران‌ی مندالان. به‌شداربوون له چالاکیه‌کانی کۆمه‌له‌کانی په‌رستاری، یارمه‌تی گه‌شه‌کردنی ئەو که‌سانه‌ی داوه که تییاندا ئەندامن و هه‌روه‌ها یارمه‌تی په‌رستاران‌ی داوه که پیکه‌وه‌ کاریگه‌ر بن له‌سه‌ر ئەو سیاسه‌تانه‌ی که کاریگه‌ریان هه‌یه له‌سه‌ر کاری په‌رستاری.

كۆمەلەي پەرىستارانى ئەمىرىكا

(American Nurses Association)

ئەم كۆمەلەيە رىكخراۋىكى پىشەيى نەتەۋەيىيە بۇ پەرىستارانى ۋلاتە يەككەرتۈۋەكانى ئەمىرىكا. لە سالى ۱۸۹۶ دامەزراۋە ۋەك كۆمەلەي پەرىستارانى دەرچوۋانى زانكۆى ۋلاتە يەككەرتۈۋەكانى ئەمىرىكا، لە سالى ۱۹۱۸ ناۋەكەي گۇرا بە كۆمەلەي پەرىستارانى ئەمىرىكا. يەككە بوو لە ئەندامانى ھاۋپەيمانانى ئەنجومەنى نىۋنەتەۋەيى پەرىستاران لەگەل رىكخراۋەكانى بەرىتانياي گەۋرە ۋ ئەلمانيا لە سالى ۱۸۹۹ دا. ئامانجەكانى كۆمەلەي پەرىستارانى ئەمىرىكا، گەشەكردنى پىۋەرەكانى كارى پەرىستارى ۋ پىشخستنى پەرەسەندنى پىشەيى خويندنى پەرىستارانە بۇ ئەۋەي ھەموو خەلك لە چاۋدىزى پەرىستارى سوۋدەند بىت. لە سالى ۱۹۸۲ دا رىكخراۋەكە بوۋە فېدراسيونى كۆمەلەكانى پەرىستارى ۋلات. خەلك بەشدار بوون لە كۆمەلەي پەرىستارانى ئەمىرىكا بە رىنگاي يەككەرتنەۋەي كۆمەلەكانى پەرىستارى ۋلات. گۇقارارى فەرمى ئەم كۆمەلەيە "ژورنالى ئەمىركايى پەرىستارى" ۋ رۇژنامەيان ناۋى "پەرىستارى ئەمىرىكا" يە.

كۆمەلەي پەرستارانى كەنەدايى

(Canadian Nurses Association)

ئەم كۆمەلەيە، كۆمەلەي پەرستارانى نەتەۋەببە لە كەنەدا. پەرستاران راستەوخۇ پەيۋەندى بەو كۆمەلەيە ناكەن بەلام دەبنە ئەندام بە پىندانى ئابوونە لە لقەكانى شارەكاندا، ئەم كۆمەلەيە بە پيۋەرەكان و پرىنسىپى رەۋىتى و پالپشتى بۇ كۆمەلەكانى شارەكان گەشەي سەندوود. ھەرودھا تاقى كىرنەۋەكانى بروانامە ئەنجام دەدات و يارمەتى دارايى دەداتە توپتۇنە رەكان، قوتابيانى زانكۇ و خويىندى پەرستارانى كەنەدايى. گۇقارى ھەرمى ئەم كۆمەلەيە، "پەرستارانى كەنەدايى" ە كە مانگانە چاپ دەكرىت.

يەكىتى نەتەۋەببى بۇ پەرستاران

(National League for Nursing)

ئەم يەكىتىيە لە سالى ۱۹۵۲ دامەزراۋە، رىكخراۋىكە ھەم بۇ كەسان و ھەم بۇ ئازانسەكان. ئامانجى پەردەسەندى و پىشخاستنى ھەموو خزمەتگۇزارىيەكانى پەرستارى و خويىندى پەرستارىيە. ئەو كەسانەي كە پەرستار نىن بەلام ئارەزوويان ھەيە لە بوارى خزمەتگۇزارىيەكانى پەرستارىدا كار بىكەن، بۇ نموونە بەرپۋەبىردى تەخۇشخانە دەتوانىت ئەندامى ئەم. يەكىتىيە بىت. ۋەھا يەكىتىيەك كە ئەندامى جەگە لە پەرستارىش تەندروستخوازان و خەلكى ترىش بۇيان ھەبىت تىدا ئەندام بن بى وپنەيە.

ئەم يەكيتتە بە بەردەوامى وركشۆپ و سمينار بۇ بەرزكردنى ئاستى ئەندامانى ساز دەكات. ، ئەم يەكيتتە خزمەنگوزار يەكانى تاقىكردنەو دەستەبەر دەكات كە برىتىن لە تاقىكردنەو يەكيتتە يىگە يىشتن و ئەزموونى پىش وەرگرتن بۇ ئەو قۇتابىيانى كە دەيانەوئى لە پەرستارى بخوينن. ھەر ھە ئەم يەكيتتە سالانە سەرژمىرى قۇتابخانەكانى پەرستارى و پەرستارە دامەزراوھەكان و دەرچووانى ماستەر و دكتورا ئەنجام دەدات. يەكيتتى نەتەوھىي لىژنەى بەخشىنى بروانامەى پەرستارى، لە ناو يەكيتتى نەتەوھىي بۇ پەرستاراندا سەر بەخۇبە، بروانامە بۇ پەرژگراھەكانى فىركردن لە پەرستارىدا پىشكەش دەكات. گۇفارى فەرمى ئەم يەكيتتە "تېروانىنەكانى پەرستارى و چاودىرى تەندروستى" ە.

ئەنجومەنى ئىونەتەوھىي پەرستاران

(International Council of Nurses)

لە سالى ۱۸۹۹ دامەزراوھە. پەرستاران لە بەرىتانیای گەرە و ولتە يەگرتووهكانى ئەمريكا و كەنەدا ئەندامانى دامەزرىنەرى ئەم ئەنجومەنەن. ئەنجومەن، فیدراسیونى كۆمەلەكەكەنى پەرستارى نەتەوھىيىن وەك كۆمەلەى پەرستارانى ئەمريكا و كەنەدا.

ئەنجومەنى ئىونەتەوھىي پەرستاران ، رىكخراوئىكە ئەندامانى كۆمەلەكەكەنى نەتەوھىي تىدا پىكەوھە كار دەكەن بۇ نوینەرايەتى كردنى پەرستارى لە ئاستى جیھاندا و پىشخستنى پىشەى پەرستارى و كارىگەر بوون لە سەر سىياسەتى

تەندىرۇستى. پىنج لە ناوەرۈكى بەھاكانى ئەم ئەنجومەنە ئەمانەن: رىبەرى دووربىن، گىشىگىرى، نەرمى، ھاوكارى و بەرھەم ھىنان. گۇقارى فەرمى ئەم ئەنجومەنە " پىداچوونەوھى پەرىستارى نىۋنەتەوھىيە" .

كۆمەلەي نەتەوھىيە قۇتابىيانى پەرىستارى

(National Student Nurses Association)

ئەم كۆمەلەيە رىكخراوئىكى پىش پىشەيىيە بۇ قۇتابىيانى پەرىستارى. لە سالى ۱۹۵۳ دامەزراوہ و لە سالى ۱۹۵۹ رىك خراوہ وە لە بىنەرەتدا لە ژىر سەرىبەرەشتى كۆمەلەي پەرىستارى ئەمىرىكا و يەكئىتى نەتەوھىيە پەرىستاران كارى دەكرد. ھەرۋەھا لە سالى ۱۹۶۸دا ئەم كۆمەلەيە سەرىبەخۇبى وەرگرت ، ھەرچەندە پەيوەندىەكانى لە گەل دوو كۆمەلەي ناوبراو وەك خۇي ماوۋتەوود. بۇ بە ئەندام بوون لەم كۆمەلەيە قۇتابى دەبى لە پىرۇگراممىكى خويئىدىنى پەرىستارى ولسات وەرگىرىت. دەزگاي فەرمى ئەم كۆمەلەيە گۇقاردى "Imprint".

لە كەنەدا قۇتابىيانى پەرىستارى رىكخراوئىكى وەك ئەم كۆمەلەيان ھەيە بە ناوى كۆمەلەي قۇتابىيانى زانكۆي كەنەدايى. كۆمەلەكانى تايبەت بە قۇتابىيانى پەرىستار لە ناوچەكانى دەرەوھى پايئەخت پىرۇگراممىيان ھەيە سەبارەت پىيوستىەكانى قۇتابىيان و بە گىشتى گىرنگى دەدەنە بوارى تەندىرۇستى.

رېځخراوى فەخرى نيو نەتەوھىي " سىگما تتا تاو "

(International Honor Society: Sigma Theta Tau)

ئەم رېځخراوھ رېځخراوېڭى پەرىستارىھ لە سالى ۱۹۲۲ دامەزراوھ. بارەگايان لە "ئىندىپاۋلسى" ھىندە. پىتھ يونانىھەكان نىشانەى ئەم وشە يونانىھەن، "ستورگا"، "تارۇس" و "تىما" بە ماناى خۇشەويستى، ئازايەتى و فەخر. ئەم رېځخراوھ ئەندامى كۆمەلەى رېځخراوھەكانى فەخرى كۆلىژھ. ئامانجى زىادتر پىشەبىھ تا كۆمەلەبىھتى. ئەندامىتى مەرجدارە بە بەشداربوونى ئەندامانى لە ئاكادىمىھەكدا. قۇتابىيانى بەكالورىوس لە پەرىستارى و پەرىستارانى ماستەر، دكتورا و پروگرامەكانى پاش دكتورا شىاون بۇ ھەلبىژاردنى ئەندامىتى لەم رېځخراوھەدا. ئەوانەى دەتوانن بىن بە ئەندام كە بە لانى كەمەوھ ھەلگىرى بىروانامەى بەكالورىوسن، دەتوانن وھەك پەرىستارىڭى رابەر لە كۆمەلگادا كار بىكەن. گۇڧارى فەرمى ئەم رېځخراوھ گۇڧارى زانستى "پەرىستارى" ھەكە سالى چوار جار دەردەچىت. ئەم گۇڧارە بابەتى سەرنج راكىش بۇ پەرىستاران بىلاو دەكاتەوھ. ھەروھەا رۆژنامەبەك بە ناوى "رەنگدانەوھ" دەر دەكات كە سالانە چوار جار بىلاو دەكرىتەوھ كە زانىارى سەبارەت بە رېځخراوھەكە و كارەكانى پىشكەش دەكات.

وەرگىر لە چەند دىرېكتدا

- لە سالى ۱۹۷۶ لە ئوردگاي زىوہ لە ئيران لە دايك بووہ.
- خويندنى سەرەتايى و ناوہندى و دواناوہندى لە شارى ئەراك لە ئيران تەواو کردووہ.
- لە سالى ۱۹۹۱ لە زانكۆى ئازادى ئىسلامى ئەراك لە كۆليژى پەرستارى وەرگىراوہ
- لە سالى ۱۹۹۶ بەكالورىوسى وەرگرتووہ لە زانستى پەرستارى.
- لە سالى ۱۹۹۸ گەرپايتەوہ بۇ كوردستان.
- لە مانگى ۸ى سالى ۱۹۹۸ لە نەخۇشخازەى رزگارى لە ھەولير دامەزراوہ.
- لە سالى ۱۹۹۹ لە پۇستى سەرۇكى پەرستاران لە نەخۇشخانەى رزگارى دەستبەكار بووہ.
- لە سالى بووہ ۲۰۰۰ بە ئەندامى لقى ھەوليرى سەنديكاي خاوەن پيشە تەندروستپەكان.
- لە سالى ۲۰۰۱ ئەندامى دەستەى دامەزرىنەرى كۆليژى پەرستارى بووہ .
- لە سالى ۲۰۰۵ خويندنى ماستەرى لە زانستى پەرستارى تەواو کردووہ وە پلەى ماموستاى يارىدەدەرى وەرگرتووہ.
- ئىستاش قۇتابى دكتورايە لە زانستى پەرستارى و سەرۇكى كۆمەلەى پەرستارانە.